

SÄHKÖISEN TIEDON AIKAAN

Kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointiprojekti
Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä
2008-2018

Hanna Ruohonen
Sivuainetutkielma
Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot / Suomen historia
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

RUOHONEN, HANNA: Sähköisen tiedon aikaan – Kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointiprojekti Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä 2008-2018

Sivuainetutkielma, 46 s.

Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot/Suomen historia
Huhtikuu 2019

Tutkielmani aiheena on kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointiprojekti Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä. Käyttämäni aineisto koostuu sekä Kirkkohallituksen valtakunnallista digitointiprojektia varten tuottamasta materiaalista että seurakuntayhtymän omasta digitointia käsittelevästä aineistosta. Kirkkohallituksen organisoima kaikkia Suomen evankelis-luterilaisia seurakuntia koskeva digitointi-projekti aloitettiin vuonna 2008, ja tällä hetkellä se on päättymäisillään.

Digitoidun aineiston pohjalta luotiin KirjuriDigi, digitoitujen kirkonkirja-aineistojen sähköinen arkisto. Seurakunnat voivat nyt laatia eri viranomaistarkoituksiin tarvittavat virkatodistukset käyttämällä manuaalisten kirkonkirjojen ja perhelehtien sijaan digitoitua aineistoa. Tavoitteena myös on, että virkatodistuksien tekijöille myönnetään valtakunnalliset käyttöoikeudet, jolloin heillä olisi pääsy myös muiden kuin omien seurakuntiansa kirkonkirja-aineistoihin. Tällöin asiakkaat saisivat tilattua kaikki eri evankelis-luterilaisista seurakunnista tarvitsemansa todistukset ainoastaan yhdestä paikasta.

Digitointiprojektin keskiössä olivat nimenomaan seurakuntien omat viranomaistarpeet ja asiakaspalvelun sujuvoittaminen etenkin virkatodistustilausten osalta. Tutkimus osoitti, uusi sähköinen kirkonkirja-aineistojen arkisto ja sen pohjalta tehtävä tietopalvelu vaativat sekä tietokannan jatkuvaa ylläpitoa että kehittämistä. Sähköisen aineiston käytettävyyttä pyritään turvaamaan yhtenäisin metatiedoin ja tietoturvaa käyttörajoituksin sekä vahvan tunnistautumisen kautta.

Siirryttäessä manuaalisesta aineistosta sähköiseen eli siirrettäessä tietoja kirkonkirjoista ja perhelehdistä KirjuriDataan, jossa ovat seurakuntalaisten reaaliaikaiset jäsentiedot, ei tiedon provenienssia ja eheyttä ole kuitenkaan kaikilta osin kyetty täydellisesti turvaamaan. Tämän vuoksi seurakunnat eivät voi ainakaan vielä luovuttaa kirkonkirjojaan ja perhelehtiään säilytykseen Kansallisarkistoon, vaan niitä tarvitaan edelleen digitoitujen aineistojen rinnalla virkatodistusten laatimistyössä. Valtakunnallisten virkatodistusten laatimisen pilotointi aloitettiin lokakuussa 2018 juuri Turun ja Kaarinan seurakunnissa ja aika näyttäne, miten kirkonkirja-aineistojen valtakunnallinen arkisto käytännön työssä toimii.

Asiasanat: kirkonkirja, arkistot, arkistointi, digitointi, kirkko, seurakunta, virkatodistus, tietokannat, tietoturva, metatiedot.

SISÄLLYS

1. <u>Johdanto</u>	
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Keskeiset termit ja alan tutkimus	4
1.3. Alkuperäisaineisto	7
2. <u>Digitointiprojektin suunnittelu</u>	
2.1. Kirkkohallituksen perustelut digitointiprojektille	9
2.2. Digitoinnin aloitus Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterissä	15
3. <u>Digitoinnin toteutus</u>	
3.1. Digitoinnin aikataulu ja ohjeet	20
3.2. Kirkonkirja-aineistot sähköisessä tietojärjestelmässä	25
4. <u>Digitoitujen kirkonkirja-aineistojen käytettävyys</u>	
4.1. Sähköisen aineiston hallinta	29
4.2. Vaikutukset asiakaspalveluun	32
5. <u>Kirkonkirjojen ja perhelehtien sähköinen arkisto</u>	37
Lähteet	41

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Seurakunnan jäsenten elämä on kirjattuna kirkonkirjoihin. Vanhimmat säilyneet evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkonkirjat Suomessa ovat 1600-luvulta, ja kirkon väestörekisteriarkistot muodostavatkin Suomen vanhimman edelleen karttuvan arkistokokonaisuuden. Kirkonkirjat ovat paitsi henkilö- ja sukuhistorian lähteitä myös avaavat kirkollisten rakennusten ja esineistön historiaa sekä kunnallishallinnon kehittymistä.¹ Kirkonkirjat ovat arvokasta aineistoa tutkijoille ja toimivat lisäksi jokapäiväisinä työvälineinä kirkkoherranvirastojen ja keskusrekisterien² sukuselvityksiä ja -tutkimuksia laativille toimistosihteereille. Sukuselvitykset tarkoittavat sukuselvitysmuotoisia virkatodistuksia, joita seurakuntien jäsenistä tarvitaan erilaisiin viranomaistarkoituksiin, yleisimmin perunkirjoitusta mutta myös esimerkiksi lainhuutoa ja nimenmuutosta varten. Asiakas kerää virkatodistuksia kaikista niistä seurakunnista, joissa tilauksen kohteena oleva henkilö on ollut kirjoilla 15-vuotiaasta lähtien, ja nämä virkatodistukset muodostavat yhdessä sukuselvityksen eli katkeamattoman virkatodistusketjun.³ Sukututkimuksia puolestaan kirjoitetaan sukututkijoiden omaa käyttöä varten.

Tällainen aktiivinen käyttö kuitenkin rasittaa ja kuluttaa kirkonkirjoja sekä niistä kuvattuja mikrofilmejä, joten kirkollisen arkistotiedon säilyvyyden vuoksi on välttämätöntä pohtia muita tapoja kirkon arkistojen hyödyntämiseen. Tähän tarpeeseen vastasi Kirkkohallituksen⁴ organisoima kirkonkirja-aineistojen valtakunnallinen digitointiprojekti, jonka suunnittelua ja toteuttamista Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä sivuainetutkielmassani tutkin. Tutkielmani pääkysymyksenä on, miten ja miksi digitointiprojekti Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä eteni? Ensimmäisessä käsittelyluvussa perehdyn digitointiprojektin aloitukseen keskusrekisterissä ja selvitän,

¹ Mesikämmen & Siivonen 2007, 6.

² Keskusrekisteri hoitaa keskitetysti alueensa seurakuntayhtymän – tässä tapauksessa kymmenen Turun ja Kaarinan kaupunkien alueella toimivien – seurakuntien kirkonkirjoja ja jäsenkirjanpitoa sekä palvelee virkatodistuksiin, vihkimisiin ja kasteisiin liittyvissä seikoissa. Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterin yhteydessä olevassa seurakuntatoimistossa voi lisäksi varata papin ja kanttorin kirkollisiin toimituksiin sekä järjestää hautajaisia ja hautojen hoitoa koskevia asioita.

<<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/keskusrekisteri>>.

³ Ks. virkatodistusten ja sukuselvitysten tilaamisesta Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin Internet-sivuilla: <<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/virkatodistukset-ja-sukuselvitykset>>.

⁴ Helsingissä sijaitseva Kirkkohallitus vastaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteisestä hallinnosta, taloudesta ja toiminnasta. Julkaisemissaan yleiskirjeissä Kirkkohallitus antaa ”suositusluonteisia ohjeita seurakunnille”. Ks. <<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentB0A32>>.

miten keskusrekisterissä reagoitiin Kirkkohallituksen määräyksiin: millaisia toimia digitoinnin aloittaminen vaati ja millainen keskusrekisterin digitointipolitiikka oli? Toisessa käsittelyluvussa tutkin digitointiprojektin etenemisen vaiheita keskusrekisterissä: onko digitointi edennyt Kirkkohallituksen asettamien määräysten mukaan esimerkiksi aikataulun osalta ja miksi näin on? Kolmannessa käsittelyluvussa keskityn digitoitujen kirkonkirja-aineistojen käytettävyyteen käytännön työssä eli digitointiprojektin vaikutuksiin keskusrekisterin asiakaspalvelussa: miten digitoinnin myötä syntyneitä uutta sähköistä arkistoa on mahdollista hallita ja miten tietoturvaa on pyritty varmistamaan? Keskeistä tutkielmassani on se, miten Kirkkohallituksen valtakunnallinen hanke otettiin paikallistasolla Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä vastaan ja miten siihen suhtauduttiin.

Tutkielmani on laadultaan hermeneuttinen, sillä pyrin paitsi selvittämään myös ymmärtämään digitointiprojektin aloittamiseen vaikuttaneet syyt ja kyseisen projektin vaikutukset. Alkuperäislähteitä yhä uudelleen lukemalla esiyymmärrykseni tutkielmani aiheesta sekä selvenee että mahdollisesti muuttuu.⁵ Tutkimuskysymykset ohjaavat alkuperäislähteideni lukemista, ja pyrin näiden suuntaviittojen avulla löytämään teksteistä toistuvia teemoja, jotka ovat motivoineet sekä Kirkkohallitusta että keskusrekisteriä digitointiprojektin suunnittelussa ja toteutuksessa. Tiedostan lisäksi omat lähtökohtani tutkielman teossa: olen ollut Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin palveluksessa nelisen vuotta ja päässyt sekä osallistumaan digitointiprojektin loppuvaiheen digitoitujen aineistojen tarkistuksiin että tekemään sukuselvityksiä digitoitujen kirkonkirjojen ja perhelehtien pohjalta. Katson siten tutkimusaiheittani niin digitoitujen aineistojen parissa työskentelevän toimistosihteerin kuin objektiivisuuteen pyrkivän tutkijan näkökulmista.

Keskityn keskusrekisterin omien viranomaistarpeidensa vuoksi tekemään digitointiin, joten sukututkijoiden työtä helpottava digitointi rajautuu käsittelyni ulkopuolelle. Tällöin muun muassa kirkollisen arkistoaineiston tunnetuksi tekeminen asiakaslähtöisesti erityisesti sukututkijoille jää tarkastelun ulkopuolelle, vaikka käyttäjäystävällisyys on kuitenkin viranomaiskäyttäjien näkökulmasta katsottuna mukana. Tutkin kirkonkirjojen ja perhelehtien käyttöä 2000-luvulla digitoinnin näkökulmasta, joten tutkielmani jatkaa osaltaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenkirjanpidon tutkimusta. Arkistotieteelliseen keskusteluun tutkielmani yhdistyy digitaalisten arkistoaineistojen

⁵ Gadamer 2009, 29-39.

muodostamisen sekä niiden käytön vaikutusten havainnoinnin ja pohdinnan kautta. Tarkastelen sitä, miten digitaalinen kirkollinen aineisto palvelee käyttäjiään, tässä tapauksessa viranomaisia eli seurakuntien toimistosihteereitä.

Samoihin aikoihin digitointiprojektin kanssa Kirkkohallitus suunnitteli uuden sähköisen jäsentietokannan rakentamista tuolloin käytössä olleen järjestelmän tilalle, ja kyseinen Kirjuri-jäsentietokanta saatiin käyttöön vuonna 2012.⁶ Kirjuriin liittyen Kirkkohallituksen tavoitteena oli muodostaa digitoituista aineistoista kaikille Suomen evankelis-luterilaisille seurakunnille yhteinen sähköinen tietojärjestelmä KirDi, joka tarkoittaa KirjuriDatan – evankelis-luterilaisen kirkon yhteisen sähköisen jäsentietokannan, jossa ovat seurakuntien jäsenten reaaliaikaiset henkilötiedot – ja KirjuriDigin – jonne digitoitu kirkonkirja-aineisto tallennetaan – toiminnallista kokonaisuutta. Tällöin tarvittava virkatodistus seurakunnan jäsenestä laaditaan yhdistämällä KirjuriDatan jäsentiedot ja KirjuriDatan KirDi-tiedot.⁷ Kirkkohallitus oli pohtinut kirkonkirjojen sähköiseen muotoon muuttamisen mahdollisuutta jo vuoden 2002 yleiskirjeessään, jossa se kehotti seurakuntia tallentamaan kirkonkirjansa ja perhelehtensä CD-levyille eli digitoimaan ne. Tarkoituksena oli sukuselvitysten ja muun tietojen luovutuksen tapahtuvan jatkossa CD-levyiltä.⁸

Varsinainen digitointiprojekti aloitettiin vuonna 2008, ja tämän tarkoituksena oli saada digitoitua kaikkien Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkonkirjat vuodesta 1860 alkaen. Digitointiin otettiin mukaan myös perhelehdet⁹, joilla vuodesta 1962 alkaen korvattiin aiempi kirjamuotoinen jäsenkirjanpito ja joita päivitettiin vuoteen 2005 saakka.¹⁰ Digitoinnin aikamääreitä Kirkkohallitus ei perustellut, mutta itsekin sukuselvityksiä tehneenä uskon kyseisen alkuvuoden 1860 juontuvan siitä, että useimmiten tuota vanhempaa aineistoa ei sukuselvityksissä tarvita. Digitointiprojektin tavoitteena oli saada sähköiseen muotoon ainoastaan seurakuntien omiin viranomaistarkoituksiinsa tarvitsema aineisto, joten sukututkijoita ei tässä kohdin ollut tarkoitus palvella.

Kirkkohallitus organisoii digitointiprojektia valtakunnallisesti asettamalla sille tietyt vaatimukset, joiden puitteissa seurakunnat ja keskusrekisterit toteuttivat digitoinnin

⁶ <<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content526C72>>.

⁷ Timonen 2016.

⁸ Kirkkohallituksen yleiskirje 23/2002, 6.6.2002. Jatkossa käytän yleiskirjeistä lyhennettä KKH Yk.

⁹ Ks. perhelehtien selitys sivulta 8.

¹⁰ KKH Yk 15/2008, 28.3.2008. Kirkonkirjoja on digitoitu myös Suomen ortodoksissa seurakunnissa, ja tästä Ortodoksisen kirkkohallituksen vuonna 2008 aloittamasta projektista voi lukea esimerkiksi täältä: <<http://agricola.utu.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=1564>>.

itsenäisesti omien resurssiensa mukaisesti. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä digitoinnin valmistelu aloitettiin samana vuonna kuin valtakunnallinen digitointiprojekti, ja varsinaiseen digitointityöhön päästiin Turussa kolme vuotta myöhemmin. Tätä tutkielmaa vuoden 2019 alussa viimeisteltäessä kyseinen projekti on päättymäisillään ja keskusrekisterissä on aloitettu KirDin pilotointi, jossa tutkitaan, miten sähköinen kirkonkirja-arkisto valtakunnallisessa sukuselvitysten laadinnassa toimii. Tutkimukseni aikarajaus saa perustelunsa näistä digitointiprojektiin käytetyistä vuosista: tutkimuksen alkuna on digitointiprojektin suunnittelun aloitus vuonna 2008 ja päätevuotena 2018, jolloin digitointi oli keskusrekisterin osalta valmis ja KirDin pilotointi oli aloitettu. Kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointi on tutkimusaiheena ajankohtainen lisäksi sen vuoksi, että yhteiskunnan digitalisoituminen koskettaa myös seurakuntia, jotka ovat luoneet asiakkailleen mahdollisuuksia sähköiseen asiointiin muiden yhteiskunnallisten toimijoiden tapaan.

1.2. Keskeiset termit ja alan tutkimus

Tutkielmani kohteena on Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin arkisto, joka määritellään viranomaisarkistoksi. Tällä termillä tarkoitetaan sellaista arkistoa tai asiakirjakokonaisuutta, joka on syntynyt viranomaisten tehtävien hoitamisesta.¹¹ Viranomaisarkistot ovat tärkeitä etenkin oikeusturvaa, julkisuusperiaatetta ja hallintoon kohdistettavaa valvontaa ajatellen.¹² Keskusrekisterin toimistosihteerit ovat kirkon viranomaisia, jotka laativat virkatodistuksia viranomaistarkoituksiin, minkä vuoksi heidän on huomioitava viranomaisarkistoille lainsäädännössä asetetut määräykset esimerkiksi viranomaistietojen luovutuksesta sekä henkilötietojen suojasta, kuten myös arkistoja yleisesti koskevat arkistoalan eettiset säännöt. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta sen sijaan koskettaa seurakuntien arkistoja hieman toisin kuin muita viranomaisarkistoja, sillä kirkonkirjat ja perhelehdet sisältävät arkaluontoisiksi määriteltäviä tietoja. Seurakuntien arkistoihin vaikuttaa lisäksi Kirkkolaki, ja Arkistolakia noudatetaan soveltuvin osin.¹³

¹¹ <<http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Viranomaisarkisto>>.

¹² Lybeck et al. 2006, 15.

¹³ Koivula 2015. Kirkonkirjoista ja seurakunnan arkistoista määrätään Kirkkolain 16. luvussa. Ks. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>>.

Tutkielmassani keskeisiä käsitteitä ovat digitointi, provenienssiperiaate sekä metatiedot. Digitointi tarkoittaa analogisten aineistojen muuntamista sähköiseen muotoon eli konvertoimista digitaaliseen formaattiin. Provenssienssiperiaate puolestaan liittyy näkemykseen siitä, että arkistot on säilytettävä omina alkuperäisinä kokonaisuuksinaan niin, että ne eivät sekoitu toisten arkistonmuodostajien aineistoihin. Kyseisen periaatteen merkitys on siinä, että se osaltaan varmistaa asiakirjojen todistusvoiman sekä auttaa asettamaan yksittäisen asiakirjan sisältämät tiedot laajempiin yhteyksiin.¹⁴ Terry Cookin mukaan provenienssin käsitettä on 1980-luvulle tultaessa alettu Pohjois-Amerikassa käyttää järjestämisen ja kuvailun lisäksi monipuolisemmin ja on havaittu provenienssin olevan hyödyllisen myös sähköisten asiakirjojen aikakautena. Samoin provenienssin uudelleen tarkastelu on Euroopassakin liittynyt usein juuri sähköiseen materiaaliin tai suurten organisaatioiden laajoihin aineistoihin.¹⁵ Metatiedot, tiedot tiedosta, ovat puolestaan välineitä tietoresurssien hallintaan: metatiedot kuvailevat kohteensa piirteitä ja niiden avulla kuva tunnistetaan.¹⁶ Metatiedot olivat olennaisia myös kirkonkirjojen digitoinnissa, sillä metatiedot mahdollistavat oikean tiedon löytymisen hakutoimintojen avulla.

Tietoturva ja siihen liittyvät tiedon eheys eli integriteetti sekä käytettävyys ovat olennaisia myös sähköisten arkistojen kanssa työskennellessä. Rauno Korhonen määrittää tietoturvallisuuden tietojen, järjestelmien ja palveluiden suojaamiseksi niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Tärkeitä teemoja tietoturvallisuudessa ovat juuri tietoliikenteen luottamuksellisuus, eheys ja käytettävyys, joihin kohdistuvia uhkia pyritään oikeudellisten ja teknisten toimenpiteiden avulla ehkäisemään ja jo aiheutuneiden vahinkojen vaikutuksia rajoittamaan. Luottamuksellisuudella Korhonen tarkoittaa tietojen ja järjestelmien säilymistä vain niiden käytössä, joille on myönnetty käyttöoikeudet niihin – tähän kuuluu myös vaitiolovelvollisuus. Eheyttä puolestaan on se, että esimerkiksi ohjelmistovioista ja luonnontapahtumista johtuvat ongelmat eivät muuta tai tuhoa tietoja, järjestelmiä tai palveluita. Käytettävyyttä taas on, että näitä tietoja, järjestelmiä ja palveluita voi käyttää ongelmitta silloin kuin niitä tarvitaan.¹⁷

Jukka Ojala lisää, että tiedon eheyden on paitsi oltava turvattu tiedon koko elinkaaren ajan myös säilyvän muuttumattomana tiedon käsittelyn ja arkistoinnin aikana.

¹⁴ Lybeck et. al. 2006, 14, 159-160.

¹⁵ Cook 1997, 21.

¹⁶ Järn 2007, 3.

¹⁷ Korhonen 2014, 108-109.

Konvertoinnin aikana tapahtuvat mahdolliset muutokset tulee dokumentoida.¹⁸ Edellä lueteltu liittyy tiedon itsensä käytettävyyteen minkä lisäksi on huomioitava laitteiden ja ohjelmistojen käyttäjäystävällisyys. Tällä tarkoitetaan sellaisen tietojärjestelmän ja sellaisten työtapojen luomista, joiden myötä uutta ohjelmaa on mahdollisimman miellyttävää käyttää. Tässä tärkeänä osana on työpaikan kulttuuri, johdon suhtautuminen uuden tietojärjestelmän käyttöön ottoon sekä koulutus, jotta jokainen uuden sähköisen ohjelman kanssa työskentelevä tulisi sen kanssa tutuksi.

Mainitsen tutkielmassani myös asiakirjan elinkaaren jolla tarkoitan niitä vaiheita, jotka asiakirja käy läpi sen laatimishetkestä käyttöön ja päätearkistoon sijoittamiseen. Erilaisista elinkaarimalleista kirkonkirjojen ja perhelehtien tarkasteluun soveltuvien elinkaaren jatkumomalli, sillä tässä aineistossa näiden kirkollisten asiakirjojen elinkaarta ei voida jakaa selkeästi eri vaiheisiin.¹⁹ Kirkonkirjojen ja perhelehtien tietoja tarvitaan muun muassa perunkirjoituksiin, lainhuutoihin ja hautaoikeuksien selvittämisiin, mutta samalla ne ovat esimerkiksi sukututkijoiden kiinnostuksen kohteina, joten niillä on Pekka Henttonen sanoin samaan aikaan sekä kulttuurihistoriallista että operationaalista merkitystä. Tämän vuoksi kirkollisen asiakirja-aineiston elinkaaren jako aktiivi- ja passiivivaiheisiin ei ole mielekäästä.

Kirkollista väestökirjanpitoa on tutkittu sängen runsaasti muun muassa kirkkohistorian ja oikeustieteen näkökulmista.²⁰ Digitaalisuus puolestaan on ajankohtainen tema myös arkistotieteessä, ja useissa tämän alan artikkeleissa onkin pohdittu esimerkiksi digitoinnin tavoitteita, uhkia ja mahdollisuuksia sekä digitoitujen aineistojen saavutettavuutta. Kansainvälisessä arkistoteoreettisessa keskustelussa on nostettu esiin esimerkiksi digitoinnissa kohdattavia riskejä ja näistä vaaran paikoista selviämistä. Lisäksi on pohdittu digitaalisten arkistojen luotettavuutta ja provenienssia kuten myös sitä, miten sähköisessä muodossa olevia arkistoaineistoja on mahdollista suojata ja miten digitaalinen kulttuuriperintö on saavutettavissa. Huomiota ovat niin ikään saaneet digitoinnin vaikutukset arkistojen työntekijöiden ammatti-identiteettiin sekä näiden huoli siitä, tarvitseeko sähköinen arkisto enää arkistonhoitajia. Toisaalta on tutkittu myös digitaalisten arkistojen positiivisia vaikutuksia ja kehoitettu arkistonhoitajia tutustumaan

¹⁸ Ojala 2003, 63.

¹⁹ Henttonen 2015, 85. Asiakirjan elinkaaresta ks. esim. Henttonen 2015, 81-89 ja Lybeck et al. 2006, 14, 21-23.

²⁰ Ks. esim. Viikki 1994, Korhonen 1999 ja Niemelä 1991. Väestökirjanpidon siirrosta kirkosta valtiolle Ruotsissa ks. Tala 1996.

positiivisella asenteella tietotekniikan mahdollisuuksiin.²¹ Näitä teemoja käsittelen myös omassa tutkielmassani kartoittaessani esimerkiksi digitoitujen kirkonkirjojen vaikutuksia Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin käytännön työhön.

1.3. Alkuperäisaineisto

Tutkielmassani käyttämäni aineisto koostuu sekä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän omasta digitointiin liittyvästä aineistosta että Kirkkohallituksen digitointiprojektia käsittelevistä julkaisuista. En tutki Turun ja Kaarinan seurakuntien manuaalisia kirkonkirjoja ja perhelehtiä itsessään vaan sitä, miksi ja miten ne on Kirkkohallituksen määräysten mukaan digitoitu. Näiden seurakuntien kirkonkirjoja ja perhelehtiä säilytetään Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin arkistossa, joka sijaitsee seurakuntien toimitalolla Eerikinkadulla. Keskusrekisterin kirkonkirjat alkavat noin vuodesta 1880 ja tätä vanhemmat kirkonkirjat on siirretty Kansallisarkiston Turun yksikköön²², josta keskusrekisteri lainasi digitointia varten 1860-1870 –lukujen kirkonkirjoja.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymään kuuluu tällä hetkellä kymmenen seurakuntaa: suomenkieliset Turun tuomiokirkkoseurakunta, Turun Mikaelinseurakunta, Turun Martiseurakunta, Turun Katariinanseurakunta, Turun Henrikinseurakunta, Maarian seurakunta, Paattisten seurakunta, Kaarinan seurakunta ja Piikkiön seurakunta sekä ruotsinkielinen Åbo svenska församling, joka on kaikkien Turun ja Kaarinan kaupunkien alueilla asuvien ruotsinkielisten yhteinen seurakunta. Turun tuomiokirkkoseurakunta oli Turun ainoa seurakunta vuoteen 1921, jolloin siitä erotettiin Turun Mikaelinseurakunta, Turun Martinseurakunta sekä Åbo svenska församling. Kuusiston seurakunta puolestaan liitettiin vuonna 1954 Kaarinan seurakuntaan ja Kaksikerran seurakunta vuonna 1959 Turun Martinseurakuntaan. Turun Henrikinseurakunta muodostettiin vuonna 1963 osista Turun tuomiokirkkoseurakunnan, Turun Martinseurakunnan ja Kaarinan seurakunnan alueita. Kaarinan seurakunta taas jaettiin vuonna 1991 Turun kaupungin alueelle jääneeseen Turun Katariinanseurakuntaan sekä Kaarinan kaupungin alueella olevaan Kaarinan seurakuntaan. Kuntaliitosten myötä seurakuntayhtymään ovat lisäksi liittyneet

²¹ Ks. Stevenson 2008, Bearman 2006, Bailey 2007, Yeo 2013 ja Häyrinen 2012.

²² Seurakuntien vanhimpien aineistojen siirtäminen maakunta-arkistoihin tuli mahdolliseksi vuonna 1935 jolloin kirkkolakia muutettiin niin, että kirkkovaltuuston päätöksellä 120 vuotta vanhemmat kirkonkirjat ja 80 vuotta vanhempi muu aineisto voitiin tallettaa yleisarkistoihin. Uusimmassa kirkkolaisessa vuodelta 1993 Kansallisarkiston yksiköihin tallettamisen mahdollisuus koskee kaikkia yli sata vuotta vanhoja aineistoja. Viikki 1994, 187.

Maarian seurakunta vuonna 1967, Paattisten seurakunta vuonna 1973 ja Piikkiön seurakunta vuonna 2009.²³ Piikkiön seurakunta tuli osaksi seurakuntayhtymää vasta digitointiprojektin aloituksen jälkeen, mutta tämän uuden seurakunnan tuomaa lisäystä digitoitavaan materiaaliin ei lähdeaineistossani käsitelty. Todennäköistä kuitenkin on, että Piikkiön liittymisestä seurakuntayhtymään oltiin etukäteen tietoisia ja sen kirkonkirja-aineiston digitointiin osattiin varautua.

Kirkonkirjat eli pää- tai rippikirjat ovat seurakuntien ylläpitämiä kirjoja, joihin kirjattiin seurakuntalaisten henkilö- ja muuttotiedot. Näiden lisäksi kirkonkirjoissa on merkintöjä ehtoollisella käynnistä, lukutaidosta sekä mahdollisista rikkeistä ja ruumiinvammoista. Jokainen kirkonkirja kattoi kymmenen vuoden ajanjakson²⁴ jonka jälkeen otettiin käyttöön uusi kirkonkirja, johon kopioitiin edellisen kirjan tiedot. Näihin pääkirjoihin kuuluu myös erillisiä luettelokirjoja, joita olivat kastettujen, vihittyjen, kuolleiden ja muuttaneiden luettelot. Kirkonkirjojen pidosta luovuttiin pääsääntöisesti vuonna 1962²⁵, jolloin otettiin käyttöön perhelehdet eli perhekortit. Nämä ovat A4-kokoisia kaksipuolisia pahvikortteja, joihin kirjattiin tiedot seurakunnan jäsenistä perhekunnittain samalla tavoin kuin kirkonkirjoihin. Perhelehtien päivittäminen lopetettiin 1.1.2005, jolloin virallisiksi kirkonkirjoiksi tulivat seurakuntien jäsentietojärjestelmät ja niiden tietokannoissa olevat tiedot.²⁶

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän näkökulmaa tutkielmassani edustavat digitointiprojektia valmistelleen Digiprojektin työryhmän pöytäkirjat (Digi ptk) vuosilta 2008-2010 sekä Yhteisen kirkkoneuvoston²⁷ pöytäkirjat (YKN ptk) vuosilta 2009-2013 ja

²³ <<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/sukututkimus>>;

<<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/seurakuntayhtymän-historia>>.

²⁴ Turun tuomiokirkkoseurannassa oli ennen vuotta 1921 myös paralleeli- eli rinnakkaiskirjoja, joissa ei noudatettu tällaista kymmenen vuoden aikasääntöä. Seurakunnissa ylläpidettiin myös kirkostaero- ja rikosluetteloita, mutta näitä ei ole digitoitu.

²⁵ Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän seurakunnissa poikkeuksena on Paattisten seurakunta, jonka viimeinen kirkonkirja on vuosilta 1961-1970. Paattisilta on myös perhelehtiä, joihin on merkitty muuttoja jo 1960-luvun lopulla, joten kyseisessä seurakunnassa on hetken aikaa käytetty rinnakkain sekä kirkonkirjoja että perhelehtiä.

²⁶ Kranttila 2007, 42.

²⁷ Yhteinen kirkkoneuvosto (YKN) toimii kirkkovaltuuston alaisena päätöksiä valmistelevana ja toteuttavana hallintoelimenä. YKN johtaa seurakuntayhtymän hengellistä työtä, huolehtii hallinnosta ja taloudenhoidosta sekä valmistelee Yhteisen kirkkovaltuuston (YKV) käsiteltävät asiat. YKN:oon kuuluu tuomiokapitulin määräämä puheenjohtaja, kirkkovaltuuston valitsema varapuheenjohtaja sekä kahdeksan muuta jäsentä. <<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/hallinto-ja-paatoksenteko/yhteinen-kirkkoneuvosto>>.

Yhteisen kirkkovaltuuston²⁸ pöytäkirjat (YKV ptk) vuodelta 2013.²⁹ Tämä aineisto avaa seurakuntayhtymän kokemuksia digitointiprojektin vaiheista niin digitoinnin varsinaisten suorittajien eli Digiprojektin työryhmän kuin seurakuntayhtymän päättävien hallintoelimien Yhteisen kirkkoneuvoston ja Yhteisen kirkkovaltuuston kautta. YKN:n ja YKV:n pöytäkirjoja pääsin tutkimaan seurakuntayhtymän keskusrekisterin arkistossa ja Digiprojektin työryhmän pöytäkirjoja Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän hallintoviraston arkistossa, joka on samassa rakennuksessa kuin keskusrekisterin arkisto. Kirkkohallituksen näkökulmaa digitointiprojektiin edustavat Kirkkohallituksen yleiskirjeet (KKH Yk), joissa se määrää ja ohjaa digitoinnin toteutuksesta sekä aikataulusta. Yleiskirjeissä käsiteltiin digitointia vuosina 2002 ja 2008-2015, ja nämä yleiskirjeet ovat vapaasti saatavilla sähköisessä muodossa Sakasti.evl.fi-palvelussa³⁰.

2. DIGITOINTIPROJEKTIN SUUNNITTELU

2.1. Kirkkohallituksen perustelut digitointiprojektille

Evankelis-luterilaisen kirkon kirkonkirjat ovat erottamaton osa Suomen väestökirjanpidon historiaa, sillä varhaisimmasta väestökirjanpidosta maassamme huolehti kirkko. Ensimmäiset luettelot seurakuntien jäsenistä laadittiin 1500-luvulla, mutta kirkollisen jäsenkirjanpidon katsotaan varsinaisesti alkaneen vasta Turun piispa Isak Rothoviuksen (1572-1652) vuoden 1628 määräyksestä. Tuolloin Rothovius velvoitti hiippakuntansa kirkkoherrat pitämään kirjaa kastetuista ja näiden vanhemmista sekä kummeista, vihityistä, haudatuista ja vainajien mahdollisesti jälkeensä jättämistä testamenteista.³¹ Turun hiippakunnan osalta ensimmäinen maininta näistä historiakirjoiksi – joita edellä lueteltujen kirjojen lisäksi ovat muuttokirjat – kutsutuista kirkonkirjoista on vuodelta 1665, ja niiden ylläpitoa tarkennettiin Turun piispa Turun piispa Juhana Gezelius

²⁸Yhteinen kirkkovaltuusto (YKV) käyttää seurakuntayhtymässä ylintä päätösvaltaa päättäen muun muassa kirkon ja seurakuntien omaisuudesta sekä virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta. YKV:n 51 jäsentä valitaan vaaleilla seurakuntien jäsenistä. <<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/hallinto-ja-paatoksenteko/yhteinen-kirkkovaltuusto>>.

²⁹ Digitointiprojektia ei ole vuoden 2013 jälkeen YKN:n ja YKV:n kokouksissa käsitelty.

³⁰ Sakasti on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöitään varten ylläpitämä verkkopalvelu, joka otettiin käyttöön vuonna 2010. KKH Yk 21/2010, 10.5.2010.

³¹ Korhonen 1999, 24, 27-28; Laasonen 1991, 160.

vanhemman (1615-1690) vuonna 1673 julkaisemassa kirkkojärjestyksessä.³² Koko Ruotsia – ja myös Baltiaa, joka oli tuolloin osa Ruotsia – koskevat yhtenäiset määräykset kirkonkirjojen pidosta annettiin vuoden 1686 kirkkolaissa.³³

Nämä historiakirjat ovat primaarilähteitä, sillä niiden tiedot siirrettiin pää- eli rippikirjoihin, jotka tulivat vuoden 1686 kirkkolain myötä pakollisiksi. Väestö tuli merkitä rippikirjoihin kaupungeissa kortteleittain tai tonteittain ja maaseudulla kylittäin, ja näihin kirjoihin kirjattiin myös sekä kirkolliset toimitukset että luku- ja kristinopin taito.³⁴ Rippikirjojen kautta oli mahdollista koota järjestelmällisesti henkilötietoja seurakuntien jäsenistä, ja vähitellen näistä kirkollisista kirjoista kehittyi väestörekisteri.³⁵ Kirkollisen väestörekisterin pito oli 1600-luvulta 1990-luvulle osa papiston työtehtäviä. Valtiovalta piti myös omaa väestökirjanpitoaan, mutta se ei ollut yhtä tarkkaa kuin kirkon ylläpitämät luettelot.³⁶

Seurakunnat toimivat jäsentensä virallisina väestökirjanpitoviranomaisina 1.10.1999 saakka, minkä jälkeen väestökirjanpito on ollut hallinnollisesti valtion viranomaisten väestörekisterikeskuksen ja maistraattien hallinnassa. Väestötiedot rekisteröidään sähköiseen Väestötietojärjestelmä (VTJ) -järjestelmään, jota myös seurakunnat ovat vuodesta 1999 alkaen käyttäneet omien jäsenrekisteriensä päivittämiseen.³⁷ Seurakunnat hyödyntävät säännöllisesti VTJ-järjestelmää erilaisissa viranomaistehtävissään tarvitsemiensa tietojen tarkistamiseen: Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä etsitään esimerkiksi vainajan edunvalvontatietoja. Kirkonkirjat ovat siten olleet alusta lähtien viranomaisasiakirjoja, joita ovat jo satojen vuosien ajan sitoneet laissa määritellyt viranomaisvelvoitteet ja joiden käsittelyä sekä säilytystä lainsäädäntö ohjaa samaan tapaan kuin muidenkin viranomaisarkistojen aineistoja.³⁸ Seurakuntien työntekijöiden on

³² Viikki 1994, 171.

³³ Korhonen 1999, 30. Ortodoksisten seurakuntien väestökirjanpidon historiasta ks. esim. Korhonen 1999, 52-59.

³⁴ Viikki 1994, 173.

³⁵ Niemelä 1991, 27. Kirkollisen väestökirjanpidon kehityksestä yleiseksi väestörekisteriksi ks. lisää Niemelä 1991, 27-38.

³⁶ Viikki 1994, 170. Evankelis-luterilaisen kirkon väestökirjanpidon historiasta tarkemmin ks. Korhonen 1999, 24-52 sekä Suomen väestökirjanpidon erityispiirteistä ks. Korhonen 1999, 324-334. Uusin kirkkolaki on vuodelta 1993. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>>.

³⁷ Korhonen 1999, 327.

³⁸ Seurakuntien arkistointia ohjaavat paitsi kirkkolaki ja kirkkojärjestys myös Tietosuojalaki – joka korvasi 1.1.2019 aiemman Henkilötietolain – sekä väestötietolaki, Julkisuuslaki ja julkisuusasetus, Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa, Hallintolaki, Asetus hyvästä tiedonhallintatavasta, Laki uskontokuntien jäsenrekisteristä, Laki yksityisyyden suojasta työelämässä, Työterveyshuoltolaki, Laki väestötietojärjestelmistä ja niiden varmenteista sekä EU:n uusi tietosuoja-asetus vuodelta 2018. Asiakirjojen sisältöä ja käsittelyä koskettavia määräyksiä on muissakin laeissa, kuten Hankintalain ja Kirjanpitolain. Sen sijaan Arkistolaki (831/1994) ei koske suoraan evankelis-luterilaista kirkkoa, mutta sitä noudatetaan kuitenkin soveltuvin osin. Koivula 2015; Koivula 2017.

näin ollen seurattava ajankohtaista keskustelua ja päätöksentekoa myös lainsäädännön osalta sekä päivitettävä tietojaan ja toimintatapojaan vastaamaan uusia velvoitteita, esimerkiksi vuonna 2018 voimaan tullutta EU:n tietosuojasetusta.

Arkistolakiin sisältyvä näkemys asiakirjojen elinkaaresta on vaikuttanut myös Kirkkohallituksen hallinnoimaan digitointiprojektiin. Arkistolain 7 §:ssä asetetaan tavoitteeksi asiakirjojen palveleminen tiedonlähteinä niiden elinkaaren jokaisessa vaiheessa. Arkistotoimen tulee Arkistolain mukaisesti vastata sekä asiakirjojen käytettävyydestä että säilymisestä kuten myös niihin liittyvästä tietopalvelusta. Lisäksi Arkistotoimen on määriteltävä asiakirjoille niiden säilytysarvo ja poistettava tarpeeton aineisto.³⁹ Kirkkohallitus oli ollut huolissaan kirkonkirja-aineistojen tallennusmuodoista 1980-luvulta lähtien.⁴⁰ Nimenomaan huoli kirkonkirjojen tallennusmuotojen kestävydestä motivoi Kirkkohallitusta kohti digitointiprojektia.

Kirkkohallituksen suunnitelmassa⁴¹ digitoinnin kohteeksi tulivat seurakuntien ja keskusrekisterien päätearkistoihin siirretyt ja aktiivikäytöstä pois jääneet kirkonkirjat, joista osa on satoja vuosia vanhoja. Kirkonkirjojen pidosta luovuttiin Suomen evankelisluterilaisissa seurakunnissa pääsääntöisesti vuonna 1962, jolloin otettiin käyttöön perhelehdet eli perhekortit. Näiden päivittäminen puolestaan lopetettiin 1.1.2005, jolloin virallisiksi kirkonkirjoiksi tulivat seurakuntien jäsentietojärjestelmät ja niiden tietokannoissa olevat tiedot.⁴² Seurakuntien jäsentiedot ovat siten olleet vuoden 2005 alusta lähtien syntysähköisiä, joten myös kirkon piirissä on yhä enenevässä määrin alettu siirtyä digitoinnin myötä sähköisen tiedon aikaan.

Kirkonkirjojen kestävydestä ja säilyvyydestä koetun huolen ohella toinen – ja nähdäkseni määräävin, sillä se mainitaan Kirkkohallituksen yleiskirjeessä 15/2008 ensimmäisenä – digitointia valmistellut ja puoltanut tekijä oli KITKE-hanke eli kirkonkirjojenpidon tietojärjestelmien kehittämishanke⁴³. Kirkkohallitus aloitti kyseisen hankkeen

³⁹ <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831>>.

⁴⁰ Yleiskirjeessään nro 23/2002 Kirkkohallitus muistutti antaneensa jo yleiskirjeessään nro 35/1980 ohjeet nidottujen kirkonkirjojen mikrokuvaamisesta. Samassa 2000-luvun alun yleiskirjeessään Kirkkohallitus kehotti niitä seurakuntia, jotka eivät vielä olleet kuvauttaneet kirkonkirjojaan, harkitsemaan tämän työn aloittamista. Edelleen samassa yleiskirjeessä Kirkkohallitus kertoo havainneensa CD-levyille tallennettujen eli digitoitujen tietojen olevan uhattuina, sillä CD-levyjen arkistointiominaisuudet olivat puutteelliset. Tämän vuoksi digitoitujen perhelehtitiedot tuli siirtää CD-levyiltä joko jollekin työaseman kovalevyille tai seurakunnan tietojärjestelmän palvelimelle. KKH Yk 23/2002, 6.6.2002.

⁴¹ Ks. KKH Yk 15/2008, 28.3.2008.

⁴² Kranttila 2007, 42. Vuoden 2004 yleiskirjeessä nro 36 Kirkkohallitus myös huomautti, että perhelehtien päivittämisen päätyttyä perhelehdet tulisi mikrofilmata ja digitoida. KKH Yk 36/2004, 22.11.2004.

⁴³ Tarkemmin KITKE-hankkeen sisällöstä ks. <<https://docplayer.fi/2493054-Kitke-hanke-inkerikranttila-rekisteripaallikko-kirkkohallitus.html>>.

vuonna 2007 tavoitteenaan rakentaa seurakuntien yhteinen sähköinen jäsentietojärjestelmä: suunnitelmien mukaisesti vuonna 2010 kaikilla Suomen evankelis-luterilaisilla seurakunnilla olisi käytössään sama jäsentietojärjestelmäsovellus entisten seurakuntakohtaisten tietokantojen sijaan. Tarkoituksena oli yhteistyössä seurakuntien kanssa muodostaa uusi yhteinen jäsentietojärjestelmä niin, että siinä olisi kaksi osiota: dataosuus, jossa olisivat nykyisten jäsentietojärjestelmien tiedot sekä digiosuus, jonne tallennettaisiin vanhojen kirkonkirjojen ja perhelehtien tiedot – jotka siis tuli ennen tietokantaan siirtämistä digitoida.⁴⁴ Seurakunnat olivat tosin jo muutamaa vuotta aiemmin ottaneet askeleen kohti yhteistä sähköistä työympäristöä, kun ne olivat 1.10.2004 liittyneet KIRKKO-verkkoon⁴⁵ ja sen myötä ottaneet käyttöön yhteisen Sirius-jäsentietojärjestelmän.⁴⁶

Siten Kirkkohallitus suhtautui myönteisesti digitalisoitumisen edistämiseen ja sen myötä sähköisiin arkistoihin siirtymiseen. Aiemmin kirkollisten asiakirjojen säilyvyydestä ja käytettävyydestä oli pyritty huolehtimaan mikrokuvaamalla ne ja lähettämällä näistä kopiot Kansallisarkiston Mikkelin yksikköön. Kirkkohallituksen tietojärjestelmäpäällikkö Inkeri Kranttila kirjoitti vuonna 2007 seurakunnille osoitetussa arkistointioppaassa siitä, miten sähköiseen muotoon muutettuja aineistoja voisi sekä käyttää että säilyttää samoilla tietovälineillä, minkä lisäksi tietohuolto voitaisiin toteuttaa keskitetysti. Kranttila lisää sähköiseen arkistointiin siirtymisen olevan tulevaisuuden tavoitteen, johon seurakuntien tulisi pyrkiä. Hän huomioi kuitenkin sen, että seurakuntien oli vielä mahdollista ainoastaan säilyttää sähköisesti, mutta arkistointi tapahtui manuaalisesti paperiasiakirjojen muodossa.⁴⁷ Tällainen tilanne on edelleen ainakin Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä: esimerkiksi paperiset kasteasiakirjat koteloidaan, nimetään ja liitetään arkistoluetteloon perinteiseen tapaan. Turussa ei siis vielä ole sähköistä arkistoa, vaan digitalisoitumiskehitys on pysähtynyt asiakirjojen arkistointivaiheeseen.

⁴⁴ KKH Yk 23/2007, 4.9.2007. KITKE-hankkeen hankepäällikkönä toimi tietojärjestelmäpäällikkö Inkeri Kranttila Kirkkohallituksesta ja Turusta johtoryhmässä oli mukana silloinen keskusrekisterin johtaja Jouko Rätty. Digiosuuden rakentajiksi uuteen järjestelmään Kirkkohallitus oli valinnut WM-Data Oy:n ja digiosuutta hoitamaan Affecto Oy:n, joka vastasi myöhemmin myös Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin kirkonkirja-aineiston digitoinnista.

⁴⁵ KIRKKO-verkko on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja toimipisteiden, kuten keskusrekiseri, suljettu tietoverkko, joka ”mahdollistaa luottamuksellisten tietoteknisten palveluiden tuottamisen seurakuntien käyttäjille”. Yhteys julkisiin verkkoihin hoidetaan keskitetysti hallinnoidun palomuurin kautta. <<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2A0FEE>>.

⁴⁶ Kranttila 2007, 42.

⁴⁷ Ibid., 41-42, 44. Sähköisestä arkistoinnista ja tiedon elinkaaren hallinnasta ks. Happonen 2007, 45-48.

Keskeisin teema Kirkkohallituksen hallinnoimassa digitointiprojektissa on asiakaspalvelun parantaminen yhteisen sähköisen jäsentietokannan avulla. Lähtökohtana uuden jäsentietojärjestelmän luomisessa oli se, että sen myötä kyettäisiin täyttämään paremmin ”seurakunnallisesta toiminnasta lähtevät tarpeet” ja lisäksi uuden järjestelmän nähtiin ”hoitavan laadukkaasti” seurakunnille kuuluvat viranomaistehtävät. Seurakunnat tulisivat tallettamaan digitoidut kirkonkirja-aineistonsa järjestelmän yhteiseen tietokantaan, jolloin näitä sähköiseen muotoon muutettuja aineistoja voitaisiin käyttää valtakunnallisesti yhteisen jäsentietojärjestelmän avulla.⁴⁸ Näillä viranomaistehtävillä viitattiin ennen kaikkea virkatodistuksiin.

Asiakaspalvelun parantamisessa ei kuitenkaan Kirkkohallituksen näkökulmasta tärkeää ollut se, että asiakkaat – lähinnä sukututkijat – pääsisivät kätevästi kotoaan käsin tutkimaan seurakuntien vanhimpia aineistoja. Kirkkohallitus kehotti seurakuntia digitoimaan aineistojaan näiden omia viranomaistarpeitaan varten, jolloin asiakaspalvelun parantumisessa on kyse siitä, että asiakkaat saisivat tarvitsemansa tiedot seurakuntien toimistosihteerien eli viranomaisten kautta aiempaa nopeammin ja kätevämmiin. Sukututkijat⁴⁹ tosin lienevät eri mieltä digitoinnin merkityksestä asiakaspalvelun kehittämisessä: olen kuullut heiltä harmistuneita kommentteja siitä, miten esimerkiksi perunkirjoituksia varten tarvittavat sukuselvitykset menevät heidän sukututkimuspyyntöjensä ohitse ja että keskusrekisteri ei ole enää vuosiin antanut sukututkijoiden itse tutkia kirkonkirjoja, mikä selittyy niin epäkuntoisilla mikrofilmilaitteilla kuin henkilöstöresurssien vajavaisuudella.

Tavoitteena kaikkien seurakuntien ja niiden kirkonkirja-aineistojen liittämässä valtakunnallisesti yhteiseen sähköiseen jäsentietojärjestelmään on se, että tällöin virkatodistusten ja sukututkimusten tilaus järjestyisi yhden toimipisteen kautta. Tällä hetkellä esimerkiksi perunkirjoitusta varten tarvittavia sukuselvitysmuotoisia virkatodistuksia – jotka yhdessä muodostavat sukuselvityksen – on tilattava kaikista niistä seurakunnista, joissa vainaja tai perinnöstä luopuva on ollut kirjoilla 15-vuotiaasta lähtien. Kokemukseni perusteella asiakkaat kokevat tällaisen käytännön usein hankalaksi ja vaivalloiseksi, vaikka näiden todistusten tilaaminen onnistuu sekä puhelimitse että sähköisesti.⁵⁰ Kommunikaatio asiakkaiden puoleen selkiytyy kun saadaan yhtenäinen tietokanta, jonka perusteella yksi virkailija voi tehdä koko sukuselvityksen. Tällaisten asiakkaiden eri

⁴⁸ KKH Yk 15/2008, 28.32008.

⁴⁹ Ks. esim. TS 6.3.2018. Ks. myös digitoitujen kulttuuriperintöaineistojen tutkimuskäytöstä Hölttä 2016.

⁵⁰ Ks. Virkatodistusten ja sukuselvitysten tilaaminen: <<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/virkatodistukset-ja-sukuselvitykset>>.

seurakunnissa asiointien tulisi Kirkkohallituksen mukaan digitoinnin myötä jäädä pois, ja seurakuntien palveluja tarvitseva saisi kaikki tarpeelliset palvelut yhdeltä ja samalta palvelutiskiltä.

Asiakaspalvelun parantamisen ohella Kirkkohallitus pyrki siis digitointiprojektillaan myös yhtenäisyyteen. Näistä ylimmän tason kirkollisen päättäjän asettamista määräyksistä huolimatta seurakunnilla on saattanut ennenkin olla omia erityisiä palveluitaan, kuten Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterillä, jolla oli aina viime vuosiin saakka sukuselvityspalvelu, jonka tarkoituksena oli helpottaa etenkin yksityishenkilöiden vaivaa virkatodistusten tilaamisessa. Sukuselvityspalvelun asiakas teki tilauksen keskusrekisteriin, ja tästä palvelusta vastannut toimistosihteeri hoiti toisista seurakunnista tarvittavien virkatodistuksen tilaamisen. Tämä palvelu kuitenkin lopetettiin kyseisen toimistosihteerin eläköidyttyä 2010-luvun alussa.

Keskusrekisterin jo lakkautettu sukuselvityspalvelu toimii esimerkkinä siitä, että seurakuntien on ollut mahdollista palvella asiakkaitaan palvelun vähimmäisvaatimukset eli ainoastaan omia seurakuntiaan koskevat virkatodistustilaukset ylittävällä tavalla, mikäli resurssit ovat antaneet myöden. Kirkkohallituksen tavoittelema kaikkien virkatodistusten saaminen ainoastaan yhden tilauksen kautta ja tällä tavoin yhtenäisyyteen pääseminen ei siis sinällään ole uutta ainakaan Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä. Itse en vielä työskennellyt keskusrekisterissä tämän sukuselvityspalvelun aikaan, mutta olen kuitenkin kuullut sukuselvityspalvelun muistavilta asiakkailta toiveita tällaisen palvelun palauttamisesta. Näiden asiakaskohtaamisten perusteella Kirkkohallituksen tavoittelema virkatodistusten tilaamiselle ainoastaan yhdestä toimipisteestä on tarvetta.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymällä oli Kirkkohallituksen velvoituksen lisäksi hyvin käytännönläheinen syy lähteä mukaan digitointiprojektiin. Keskusrekisterissä käytössä olleet mikrofiliemien lukulaitteet alkoivat nimittäin olla teknisen ikänsä⁵¹ päässä, ja samoin oli tilanne myös sukuselvitysten teossa käytettävän 1990-luvun alusta olevan ohjelmiston kanssa. Valmistajalta ei ollut enää saatavissa tukea tälle ohjelmistolle, jonka viimeinen käyttäjä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä oli, lisäksi tämä ohjelmisto ei olisi yhteensopiva tulevan Kirjuri-ohjelmiston kanssa. Keskusrekisterissä nähtiin epämieluisana se

⁵¹ Teknisellä iällä tarkoitetaan aikaa, jolloin tallenteiden lukemiseen tarvittavia laitteistoja ja ohjelmistoja on saatavissa. Henttonen 2015, 179. Pekka Henttosen mukaan ongelmana on asiakirjojen fyysisen iän sijaan useimmiten laitteistojen tekninen ikä, sillä teknologian kehittyessä tallenteiden lukemisessa tarvittavia työvälineitä ei enää valmisteta. Henttonen 2015, 179.

mahdollisuus, että digitointiprojektin siirtäminen tulevaisuuteen jättäisi Turun ja Kaarinan seurakunnat sukuselvitysten laadinnassa yksin ”ilman yhteyttä digitoitua aineistoa käyttävien seurakuntien kanssa”.⁵² Digitointia valmisteltaessa keskusrekisterissä oli myös huomattu, että vuosina 1978-1980 keskusrekisterin oman henkilökunnan kuvaamisissa mikrofilmeissä on mahdollisesti laatuvirheitä.⁵³ Keskusrekisteriä motivoi siten Kirkkohallituksen asettaman velvoitteen lisäksi sen omassa käytössä tarvittavan kirkonkirjoista ja perhelehdistä kuvatun materiaalin laadun parantaminen, jotta sukuselvitystyö olisi sujuvaa.

Tällä tavoin niin tarve korjata itse aiemmin tehtyä työtä sekä myös yhteiskunnan muutos saatavissa olevien tarvikkeiden suhteen pakottaa seurakuntien arkistoja vähitellen mukaan digitalisoitumiskehitykseen, sillä oletettavasti muillakin seurakunnilla on ollut tai tulee olemaan samanlaisia käytännön haasteita. On kuitenkin huomattava, että kaikki kansalaiset eivät kuulu kirkkoon eikä heidän tietojaan kirkon jäsenrekistereistä löydy, joten tämä valtakunnallinen projekti koskee siten ainoastaan evankelis-luterilaisten seurakuntien jäseniä. Lisäksi syyt digitoinnin aloitukselle kumpusivat kirkon omista tarpeista, joten se ei ollut suoranaisesti vastaus yhteiskunnan digitalisoitumiskehitykseen, vaikka olikin siinä osaltaan mukana ja yleensäkin edistämässä palvelujen sähköistymistä.

2.2. Digitoinnin aloitus Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterissä

Seurakuntien arkistojen käyttöön tulevaisuudessa syvällisesti vaikuttavien suunnitelmien ja kirkonkirjoja kohtaavien huolien saattamana Kirkkohallitus kertoi asettaneensa huhtikuussa 2005 työryhmän selvittämään kirkonkirjojen pitoon liittyvien tietojärjestelmien kehittämistä. Työryhmän tehtävinä oli paitsi kuvata nykyisen tietojärjestelmien ongelmat myös analysoida eri vaihtoehtoja tuleville tietojärjestelmille huomioiden muun muassa ”lainsäädännön tarjoamat mahdollisuudet”. Turusta työryhmässä oli mukana silloinen keskusrekisterin johtaja Jouko Räty, ja toimikautta työryhmälle annettiin seuraavan vuoden toukokuuhun saakka.⁵⁴ Kirkonkirjojen ja perhe-

⁵² Esimerkiksi vuonna 2010 oli jouduttu poistamaan käytöstä yksi keskusrekisterin neljästä mikrofilmien lukulaitteesta, sillä rikkoutuneen osan tilalle ei enää saatu varaosaa. Digi ptk 10.9.2010; Digi ptk 21.9.2010. Tällä hetkellä keskusrekisterissä käytetään enää yhtä mikrofilmien lukulaitetta ja tätäkin ainoastaan satunnaisesti.

⁵³ Digi ptk 21.5.2010.

⁵⁴ KKH Yk 26/2005, 14.9.2005.

lehtien digitointiprojekti aloitettiin siten usean vuoden suunnittelulla, sillä näin laajan projektin toteuttaminen vaati tarkkoja alkuselvityksiä.

Arkistojen toiminta oli viimeistään 1980-luvulta lähtien kohdannut suuria muutos-paineita muun muassa taloudellisten toimintaedellytysten heikkenemisen sekä toiminta-ympäristön digitalisoitumisen vuoksi: arkistoihin kohdistui paineita kehittää niiden tietojärjestelmistä entistä parempia.⁵⁵ Digitalisoituminen on näkynyt arkistojen kohdalla esimerkiksi niiden tietopalvelun muutoksina kuten juuri aineiston digitoimisena, virtuaalisena tietopalveluna sekä sähköisinä arkistotietokantoina. Juha Toivonen uskoo arkistoaineistojen lisääntyneen digitoinnin myötä arkistojen perinteisen tietopalvelun tarpeen vähenevän sekä tietopalvelujen tulevaisuuden olevan enemmänkin sähköisessä ympäristössä.⁵⁶ Samalla tavoin useat seurakunnat tarjoavat asiakkaidensa käyttöön sähköisiä virkatodistustilauslomakkeita, ja kokemukseni mukaan Turussa valtaosa muista viranomaisista, esimerkiksi lakitoimistot, tekevätkin tilauksensa enimmäkseen sähköisesti. Vastaavasti huomioideni perusteella enemmistö keskusrekisteriin soittajista tai palvelutiskillä asioivista on yksityishenkilöitä, jotka saattavat tarvita muutenkin neuvontaa katkeamattoman virkatodistusketjun hankkimisessa.

Digitointiprojektin varsinaisesta aloituksesta Kirkkohallitus informoi vuonna 2008, jolloin se eräessä yleiskirjeessään tarkensi ohjeistustaan kirkonkirjojen ja perhelehtien digitoinnista. Kirkkohallitus kertoi vastaavansa tulevasta yhteisen sähköisen jäsen-tietojärjestelmän rakentamisesta ja sen kustannuksista, mutta seurakunnat joutuisivat hoitamaan digitoitujen kirkonkirja-aineistojen tuottamisen itse. Kirkkohallitus kehottikin seurakuntia huomioimaan digitointitarpeet niiden suunnitellessa lähivuosien talouttaan ja toimintaansa. Digitoinnin ajankohdasta seurakunnat saivat päättää itse kuitenkin niin, että Kirkkohallituksen alkuperäisen suunnitelman mukaisesti digitoituja aineistoja voitaisiin alkaa siirtää jäsentietojärjestelmään vuoden 2009 aikana.⁵⁷ Siten Kirkkohallitus asetti ylhäältä käsin paikallisseurakunnille vaatimuksia, joihin se edellytti näiden kykenevän tietyn aikarajauksen puitteissa reagoimaan.

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä digitointiprojektin suunnittelua ja toteutusta varten muodostettiin Yhteisen kirkkoneuvoston (YKN) päätöksellä Digiprojektin työ-ryhmä, joka kokoontui 18 kertaa vuosien 2008-2010 aikana. YKN valitsi Digiprojektin

⁵⁵ Peltola 2015, 214.

⁵⁶ Toivonen 2016, 48.

⁵⁷ KKH Yk 15/2008, 28.3.2008.

työryhmään keskusrekisterin hoitaja Marja Mäkisen, atk-päällikkö Timo Koskisen, keskusrekisterin johtaja Jouko Rädyn sekä lakimies Mia Fagerin. Työryhmän tehtäväksi YKN oli määrännyt digitointitarjousten pyytämisen ja kirkkoneuvostolle tehtävän hankintaesityksen valmistelun.⁵⁸ Työryhmän jäsenet edustivat niitä, jotka kirkonkirjoja päivittäin käyttivät, ja heidän lisäksi mukaan otettiin lakiasioista ja tietoturvasta vastaavat henkilöt. Tämän työryhmän jäsenistä Timo Koskinen työskentelee edelleen seurakuntayhtymän tietohallintopäällikkönä.

Ensimmäisessä kokouksessa maaliskuussa 2008 keskustelua käytiin paitsi jo edellisessä luvussa käsitellyistä digitointiprojektiin lähtemisen syistä myös siitä, mitä kyseinen projekti tulisi seurakuntayhtymältä vaatimaan. Digitoinnin aloittamisen todettiin myös viivästyneen parilla vuodella, sillä keskusrekisterissä oli jouduttu odottamaan Kirkkohallituksen lupaamaa ohjeistusta seurakunnille. Työryhmässä pidettiin lisäksi tärkeänä sitä, Turussa oltaisiin digitoinnin aloittavien seurakuntien etujoukoissa jo kuluvana vuonna.⁵⁹ Syytä tälle ensimmäisten digitoijien joukkoon kuulumiseen ei työryhmän pöytäkirjoissa tämän tarkemmin kerrottu, mutta kuitenkin digitointi koettiin siinä määrin tärkeäksi, että työskentely haluttiin saada mahdollisimman nopeasti käyntiin.

Digitoinnin toteutus ja toimittajan valinta saivat Digiprojektin työryhmässä osakseen monopolivista keskustelua. Sihteeri Rätty selvitti Kirkkohallituksen kantaa aineiston käsittelyyn ja sai hallintopäällikkö Mikko Tähkäseltä ja tietojärjestelmäpäällikkö Inkeri Kranttilalta ohjeeksi sen, että kaikki aineisto filmataan. Tähkänen ja Kranttila vetosivat myös Kansallisarkistoon, joka heidän mukaansa ohjeisti samalla asiasta samalla tavoin kuin Kirkkohallitus. Mikrofilmausta perusteltiin mikrofilmien selkeydellä, säilyvyydellä sekä yhdenmukaisella käsittelyllä aiemmin mikrofilmatun aineiston kanssa, mutta perhelehtien mikrokuvauksesta päätettiin kuitenkin kustannussyitä luopua.⁶⁰ Seuraavassa kokouksessa perhelehtien mikrofilmaukseen palattiin esittämällä Kansallisarkiston arkistonhoitaja Leena-Maria Siivosen mielipide asiaan. Siivosen näkemyksessä alkuperäiset perhelehdet ja niistä otetut digitoidut kuvat riittivät, joten digiprojektin työryhmä pitäytyi kannassaan olla mikrofilmaamatta perhelehtiä.⁶¹ Digiprojektin työryhmässä keskusteltiin lisäksi Lahden, Kuopion ja Vantaan seurakuntien suosituksesta esitellä ennen lopullista toimittajan valintaa toimittajaehdokkaille haasteellisimpia aineistoja jotta

⁵⁸ YKN ptk 6.9.2008; Digi ptk 26.3.2008.

⁵⁹ Digi ptk 26.3.2008.

⁶⁰ Digi ptk 25.5.2008.

⁶¹ Digi ptk 21.8.2008.

nähtäisiin, millaisella tuloksella nämä tehtävästä selviytyisivät.⁶² Seurakuntayhtymässä seurattiin siten Kirkkohallituksen määräyksen ohella Arkistolaitoksen suosituksia, joten keskusrekisteri tavoitteli digitoinnin hoitamista arkistohoidollisesti kestävin menetelmin sekä piti tärkeänä vertaiskokemusten saamista muista seurakunnista.

Digitoitavan materiaalin toimittajan päättämisen lisäksi oli valittava digitoointiprojektin läpiviennistä vastaavat keskusrekisterin edustajat. Henkilöresurssien järjestämisestä keskusteltiin heinäkuussa 2010 keskusrekisterin johtajan viran täyttämisen kautta. Digitoointiprojektin työryhmä oli tutustunut saman vuoden kesäkuussa Tampereen keskusrekisterin ja sihteerin sekä keskusrekisterin vs. johtaja Viitanen Helsingin seurakuntayhtymän digitointityöhön, ja näiden tutustumiskäyntien perusteella työryhmä päätyi esittämään huolensa keskusrekisterin vakituisen johtajan johtavien viranhaltijoiden ohjesääntötoimikunnalle. Työryhmä piti keskusrekisterin johtajan viran täyttämistä tärkeänä siksi, että digitoinnin vaatima mittava työpanos tarvitsi johtajan organisoimaan ja ohjaamaan sekä itse digitointia että digitoitun materiaalin tarkastustyötä. Vastuu digitoitun aineiston ja siihen liitettävien metatietojen oikeellisuudesta oli seurakunnilla minkä lisäksi työryhmä nosti esiin sen, miten digitoitu materiaali olisi jatkossa kaikkien seurakuntien yhteisessä käytössä. Yhteiseen tietojärjestelmään liitettävän materiaalin laatu ja toimivuus uudessa järjestelmässä vaikuttaa siten työryhmän mukaan koko kirkon mielikuvaan seurakuntayhtymästä.⁶³

Keskusrekisterissä koettiin täten selkeästi painetta saada digitointityö suoritettua niin hyvin kuin mahdollista paitsi seurakuntien yhteisen valtakunnallisen edun myös oman maineensa vuoksi. Samoin Digiprojektin työryhmä edellytti projektiin valittavalta vastuuhenkilöltä digitoitavan aineiston asiantuntemusta. Työryhmän esityksen mukaisesti YKN valitsi lokakuussa 2010 digitoointiprojektin vastuuhenkilöksi keskusrekisterin toimistosihteerin FM Hannele Maimasen, joka sukuselvityksiä laatiessaan käytti joka päivä digitoitavaksi valikoitua aineistoa.⁶⁴ Sihteerin Viitanen kertoi Tampereen, Lahden ja Vantaan seurakunnissa projektivastaavaksi nimetyn samalla tavoin kirkonkirjoihin perehtyneen työntekijän.⁶⁵ Maimasen tehtäväksi määriteltiin kokonaisvaltainen vastuu digitoointiprojektin etenemisestä sekä aikataulun ja laskutuksen valvonta. Tämä

⁶² Digi ptk 6.2.2009.

⁶³ Digi ptk 22.7.2010.

⁶⁴ Digi ptk 4.10.2010; YKN ptk 18/2010, 28.10.2010. Hannele Maimanen on nykyään sukunimeltään Ketola, ja työskentelee yhä keskusrekisterissä sukuselvittäjänä.

⁶⁵ Digi ptk 6.2.2009.

edellytti yhteydenpitoa niin digitoinnin toimittajaan ja Kirkkohallituksen digitoinnista vastaavaan osastoon kuin myös muiden seurakuntien digitointivastaaviin, jotta seurakunnat voisivat vaihtaa kokemuksia digitointiensa etenemisestä. Lisäksi Maimanen osallistui digitoinnin ohjausryhmään⁶⁶ ja työryhmään.

Vastuuhenkilön tuli myös laatia mikrokuvaamattomista kirkonkirjoista nimeämistaulukot sekä määritellä, kirjata ja tarvittaessa myös pakata aineistoerät. Tärkeää oli myös yhdessä keskusrekisterin muiden toimistosihteerien kanssa tarkistaa digitoidun kuva-aineiston laatu ja metatietojen paikkansapitävyys kuten myös kehittää näitä nimeämistietoja. Projektin aikataulujen niin salliessa Maimanen velvoitettiin osallistumaan myös sukuselvitysten laadintaan.⁶⁷ Keskusrekisterissä siis tiedostettiin digitointiprojektin mittavuus ja vaativuus mutta uskottiin kuitenkin, että projektin vastuuhenkilöllä olisi aikaa myös vakituiselle työlleen.

Digiprojektin työryhmän pöytäkirjoista kuitenkin puuttuvat kirkonkirja-aineistojen sähköistämisestä aiheutuvat eettiset pohdinnat. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien kirkonkirjojen jälkipolville säilymistä ja näiden kirkollisten asiakirjojen asianmukaista käsittelyä sivuttiin kyllä, mutta työryhmä ei pöytäkirjamerkintöjensä perusteella nostanut esiin muita eettisiä kysymyksiä⁶⁸ kuten tietoturva. Olivatko tällaiset asiat – kuten asiakirjallisen tiedon eheyden ja todistusvoimaisuuden säilyttäminen ja yhteiskunnallinen vastuu esimerkiksi salassapidon alaisia tietoja kohtaan – seurakuntayhtymän viranhaltijoille niin itsestäänselvyksiä, että niitä ei koettu tarpeelliseksi erikseen mainita? Tiedon eheyden tarpeellisuudesta oltiin tosin mitä todennäköisimmin yhtä mieltä, sillä sukuselvitystyö ei olisi muuten mahdollista.

⁶⁶ Digitointityöryhmän kokouksessa 21.9.2010 todettiin, että muilta seurakunnilta kuultujen kokemusten perusteella on ilmeisesti tarpeen nimetä projektin ohjausryhmä, johon osallistuu kaksi henkilöä sekä tilaajalta että toimittajalta. Digi ptk 21.9.2010; Digi ptk 4.10.2010; YKN ptk 18/2010, 28.10.2010, § 541. En ole kuitenkaan löytänyt ohjausryhmän pöytäkirjoja; ainakaan Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin tai hallintoviraston arkistoissa ne eivät ole.

⁶⁷ YKN ptk 18/2010, 28.10.2010, § 540.

⁶⁸ Asiakirjahallinnan ammattietiikasta ja eettisistä ongelmista ks. Wilhelmsson 2014.

3. DIGITOINNIN TOTEUTUS

3.1. Digitoinnin aikataulu ja ohjeet

Kirkonkirjojen digitointiprojektin hallinnoijana ja valvojana Kirkkohallitus antoi seurakunnille tarkkoja ohjeita digitoinnin toteuttamisesta, ja seurakunnat puolestaan ohjeistivat digitoinnin suorittajiksi valitsemiaan yhteistyötahoja. YKN määritteli Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin digitointiprojektin kestoksi yhdeksän kuukautta prosessin jakautuessa kolmeen osaan. Ensimmäiseksi kirkonkirjat ja perhelehdet toimitettiin pienemmissä erissä Affecto Oy:lle digitoitaviksi ja indeksoitaviksi. Tämän jälkeen keskusrekisterin virkailijat tarkastivat digitoitujen kuvien laadun ja metatiedot korjaten samalla mahdolliset virheet ja puutteet. Kolmannessa vaiheessa digitoitu materiaali tallennetaan Kirkkohallituksen hankkimaan sähköiseen arkistojärjestelmään.⁶⁹ Kirkkohallituksen tavoitteena oli maaliskuussa 2008 julkaistun yleiskirjeensä mukaan alkaa siirtää seurakuntien digitoituja aineistoja uuteen jäsentietojärjestelmään vuoden 2009 aikana.⁷⁰

Mitkä kirkonkirja-aineistot otettiin mukaan digitointiprojektiin? Edellä mainitussa yleiskirjeessään Kirkkohallitus kertoi digitoitavien kirkonkirjojen luokittelun perustuvan vuoden 1869 kirkkolain määrittelemiin kirjoihin, mutta varautuvansa myös muun aineiston⁷¹ digitointiin. Digitoitaviksi määriteltiin seurakuntien pääkirjat⁷² – mukaan lukien mahdolliset lastenkirjat⁷³ ja siirtoväenkirjat⁷⁴ – sekä luettelot kastetuista, vihityistä, kuolleista, muuttaneista, seurakuntaan liittyneistä ja eronneista, kuten myös perhelehdet ja hakuluettelot. Näiden lisäksi tuli digitoida LV/PV/PK-kirjat, jotka tarkoittavat luetteloita seurakuntien LV- eli läsnäolevasta väestöstä, PV- eli poissaolevasta väestöstä

⁶⁹ YKN ptk 10/2012, 24.5.2012, § 263.

⁷⁰ KKH Yk 15/2008, 28.3.2008.

⁷¹ Tätä muuta aineistoa olivat sukuselvitykset, rekisteröintilomakkeet sekä ”muu aineisto”, mutta ”muun aineiston” sisältöä ei selitetty tarkemmin. Kirkkohallitus ei kuitenkaan tässä vaiheessa edellyttänyt seurakunnilta toimenpiteitä näiden aineistojen suhteen. KKH Yk 15/2008, 28.3.2008. Tämän tutkielman valmistumiseen mennessä näitä edellä lueteltuja aineistoja ei ole liitetty Kirjuri-jäsentietojärjestelmään eikä niitä ole Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä digitoitu.

⁷² Ks. selitys sivulta 8.

⁷³ Lastenkirjoihin merkittiin lapset perheittäin ja rippikoulun käytyään heidät siirrettiin rippikirjoihin. Kaikissa seurakunnissa lastenkirjoja ei käytetty. <<https://www.genealogia.fi/kirkonkirjat>>. Turun ja Kaarinan seurakunnista ei digitoitu lastenkirjoja.

⁷⁴ Siirtoväenkirjat tarkoittavat 1940-luvulla luovutetuilta alueilta nykyisen Suomen puolelle siirrettyjen henkilöiden kirkonkirjoja. Luovutetuilla alueilla olleiden seurakuntien lakkauttamisen jälkeen siirtoväen kirjojen tiedot liitettiin niiden seurakuntien pääkirjojen alueille, joissa siirtoväkenä tulleet asuivat.

ja PK- eli kirkonkirjoista poistetusta väestöstä.⁷⁵ Perhelehtiä, jotka tulivat 1960-luvun alussa korvaamaan kirkonkirjoja, ei vuoden 1869 kirkkolaissa mainita, mutta kirkonkirjoihin rinnastettavina nekin kuuluivat digitoitavaan aineistoon.

Seurakunnat eivät siten voineet itse vaikuttaa digitoimansa aineiston sisältöön, vaan Kirkkohallitus määräsi ylhäältä käsin digitointiprojektiin otettavasta kirkonkirja-aineistosta. Niin ikään seurakunnilta ei kysytty mielipidettä siihen, onko niiden mielestä tarkoituksenmukaista luoda uusi valtakunnallinen jäsentietojärjestelmä. Digitointi onkin suoraan kytköksissä aineiston arvonmäärittelyyn sekä kysymyksiin vallasta ja sen käytöstä, ja tässä tapauksessa valtaa käytti Kirkkohallitus. Pää- ja muuttokirjat ovat sekä pysyvästi säilytettävää kulttuurihistoriallista arkistoaineistoa että sukuselvitysten ja -tutkimusten laadinnassa eniten käytettyjä kirkonkirjoja, joten niiden digitointi on kyllä perusteltua. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä vanhin digitoitu kirkonkirja on Piikkiön seurakunnan vuosien 1846-1860 kirkonkirja ja uusin kirkonkirja on Paattisten seurakunnasta vuosilta 1961-1970.

Varsinaisen digitoinnin yksityiskohdat Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterissä alkoivat selkiytyä vuoden 2010 loppuun tultaessa. Digiprojektin työryhmä oli tutkinut digitoinnin toteuttajaksi valitulta Affecto Oy:ltä saamiaan työnäytteitä ja näiden perusteella päättänyt esittää YKN:lle digikuvausten tekoa alkuperäismateriaalista, sillä mikrofilmeiltä teetetyt kuvat eivät olleet työryhmän mielestä tarpeeksi laadukkaita.⁷⁶ Kirkkohallituksen tavoitteena oli saada seurakuntien käyttöön sellaiset digitoituvat kuvat, joita tutkimalla saataisiin tarpeellinen tieto, jolloin manuaalisten kirkonkirjojen ja perhelehtien rasittamiselle sukuselvitystyöllä ei olisi enää tarvetta.

Tällaisesta kuvan laadusta puhuttaessa voidaan käyttää termiä digital surrogate, korvike, josta esimerkiksi Ari Häyrinen muistiorganisaatioita käsittelevässä väitöskirjassaan kirjoittaa. Häyrinen esittelee kaksi Jim Linderin erilaisista digitointityyleistä käyttämää termiä digital proxy ja jo edellä mainittu digital surrogate. Näistä ensimmäinen, alkuperäisen edustaja, ei ole laadultaan niin hyvä, että se kykenisi korvaamaan alkuperäisen asiakirjan. Digital proxy on ainoastaan työkalu valittaessa alkuperäisestä asiakirjasta se

⁷⁵ KKH Yk 15/2008, 28.3.2008. Läsnaolevan väestön luetteloihin on kirjattu seurakunnissa parhaillaan läsnäolevat henkilöt ja poissaolevien kirjoihin ne seurakuntien jäsenet, jotka todellisuudessa asuvat jossain muualla, mutta ovat virallisesti jonkin Turun tai Kaarinan seurakunnan jäseniä. Kirkonkirjoista poistettuun väestöön kuuluvat ne, jotka ovat aikanaan muuttaneet pois Turusta tai Kaarinasta mutta eivät ilmoittaneet siitä seurakuntaan. Tietyn ajan kuluttua nämä tietymättömissä olevat henkilöt poistetaan kirkonkirjoista.

⁷⁶ Digi ptk 4.10.2010; Digi ptk 10.10.2010.

osa, jota halutaan tarkastella tarkemmin, minkä vuoksi digital proxyn laadun ei tarvitse olla mahdollisimman täydellinen. Sen sijaan digital surrogaten tarkoitus on nimenomaan toimia kopiona alkuperäiselle, jolloin tarvittava tieto saadaan tutkimalla digitoitua ja tarvetta alkuperäisen asiakirjan tutkimiselle ei enää synny.⁷⁷ Kirkkohallituksen tavoitteena oli näitä Linderin termejä käyttäen tuottaa seurakuntien yhteiskäyttöön digital surrogate -tyyppisiä kuvia. Tässä kirkonkirjojen ja perhelehtien käytöltä säästämässä on nähtävissä Kirkkohallituksen tavoitelleen myös kansallisen kirkollisen kulttuuriperintömme suojelua.

Digiprojektin työryhmän asiantuntijat jakoivat myös huolen kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden aineistojen käsittelystä. Toukokuussa 2010 lakimies Mia Fager alusti keskustelun siirtymisestä hankintalain mukaisesta avoimesta menettelystä neuvottelumenettelyyn⁷⁸. Tätä perusteltiin paitsi digitoitavan aineiston iällä ja laajuudella myös sen haasteellisiksi koetuilla yksityiskohdilla: Kirkkohallituksen määrittelemä aineiston indeksointi oli työmäärältään suuri ja erilainen eri lähdemateriaaleille. Samoin neuvottelumenettelyyn siirtymistä puolsi työryhmän mukaan se, että digitoitujen ja indeksoidun aineiston olisi toimittava luotettavasti sellaisessa tietokoneohjelmassa, joka ei ollut vielä valmis.⁷⁹ Kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointi vaatii tiettyä aineiston asiantuntemusta, joten neuvontamenettely oli tässä tapauksessa perusteltua.

Digitointiprojekti ei kuitenkaan edennyt keskusrekisterissä alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. YKN:n pöytäkirjassa vuoden 2011 marraskuussa kerrotaan, miten projekti oli alkujaankin aikataulutettu ”liian optimistisesti 9-12 kuukauden mittaiseksi”, vaikka muun muassa Tampereen digitointiprojektista saatujen kokemusten perusteella ”alusta asti on ollut tiedossa [...], että projektin kokonaiskesto on noin 2-3 vuotta”.⁸⁰ Seurakuntayhtymän pöytäkirjoista ei kuitenkaan ilmene, miksi Turussa oli päädytty yrittämään digitointiprojektin läpivientiä noin vuoden kuluessa. Mahdollinen selitys tälle voisi olla se, että Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterissä oli useita toimistosiihteereitä, jotka projektista vastaavan Maimasen kanssa tarkistivat digitoituja materiaaleja, joten

⁷⁷ Häyrinen 2012, 12, 20, 24. Digital surrogaten määrittelystä ks. lisää Häyrinen 2012, 19-25.

⁷⁸ Neuvottelumenettelyssä palvelun tilaaja julkaisee hankinnasta avoimen ilmoituksen, johon tulleista hakemuksista tilaaja valitsee toimittajaehdokkaat. Tällainen menettely on tarpeen silloin, kun ostetaan suunnittelupalveluita, jotka vaativat erityistä arviointia toimittajien asiantuntemuksesta ja pätevyydestä. <<https://www.minilex.fi/a/neuvottelumenettely-poikkeuksena-kilpailuttamisvelvollisuudesta>>.

⁷⁹ Digi ptk 21.5.2010.

⁸⁰ YKN ptk 18/2011, 10.11.2011, § 509.

kenties seurakuntayhtymässä uskottiin heidän omien toimiansa olevan tehokkaita – sen sijaan muiden tahojen aiheuttamia viivästyksiä ei ilmeisesti osattu odottaa.

YKN:n pöytäkirjoissa nimittäin painotetaan sitä, että syyt projektin viivästykselle olivat muualla kuin seurakuntayhtymässä: esimerkiksi vuoden 2011 huhti-elokuussa digitointi ei ollut edennyt lainkaan ”IBM:n ja Kirkkohallituksen välisten epäselvyyksien takia”, tosin perhelehtien digitoinnissa ei ollut vastaavia ongelmia. Samassa pöytäkirjassa digitointiprojektin arvoitiin jatkuvan ainakin vuoden 2012 ja mahdollisesti myös kahdeksan kuukautta vuoden 2013 aikana.⁸¹ Edelleen huhtikuussa 2012 todetaan projektin keston venyneen kolminkertaiseksi alkuperäisestä yhdeksästä kuukaudesta, ja mainitaan tämän jälleen johtuneen toimittajasta riippumattomista syistä.⁸² Kyseisistä pöytäkirjoista on luettavissa tyytymättömyyttä Kirkkohallitusta kohtaan: seurakunnille annetun tietystä aikamääreessä suoritettavan tehtävän toteuttaminen ei edennyt toivotulla tavalla nimenomaan digitointiprojektin hallinnoijasta johtuen. Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisteri tuskin oli näissä haasteissaan ainoa, sillä oletettavasti muutkin seurakunnat joutuivat odottamaan samaan tapaan Kirkkohallituksen toimenpiteitä.

Toukokuussa 2012 YKN:n pöytäkirjassa viivästyksen syytä selvitetään tarkemmin ja niiden esitetään johtuneen kolmesta pääsyyistä. Ensimmäinen kerrotaan, miten Kirkkohallitus oli arvioinut digitoidun materiaalin tallennusmahdollisuudet liian pieniksi: Turun ja Kaarinan digitoitujen aineistojen tullessa vaiheeseen, jolloin Kirkkohallituksen tuli siirtää ne yhteiseen sähköiseen tietokantaan, oli levykapasiteetti loppunut ja lisätilan saamisessa oli kestänyt. Toiseksi digitoidun materiaalin tarkistamiseen ja metatietojen lisäämiseen käytettävä tarkistusohjelma muuttui projektin aikana, ja uudessa ohjelma-versiossa ilmenneiden ongelmien vuoksi ohjelmaa ei voitu käyttää lainkaan tai käyttö oli hidasta useiden kuukausien ajan. YKN:n kokouksessa pyydettiin selvitystä Kirkkohallituksen roolista lisäkustannusten aiheuttajana. Kolmanneksi seurakuntayhtymä päätti aikataulun hidastumisesta huolimatta olla palkkaamatta lisähenkilökuntaa kirkonkirja-aineistojen tarkistukseen eikä korvannut digitoidun aineiston tarkistusohjelmaa jollakin toisella tavalla. Tässä vaiheessa keskusrekisterin vs. johtaja Kauko Viitanen ilmoitti digitoinnin saatavan valmiiksi maaliskuun loppuun 2013 mennessä.⁸³

⁸¹ YKN ptk 18/2011, 10.11.2011, § 509.

⁸² YKN ptk 8/2012, 26.4.2012, § 224.

⁸³ YKN ptk 10/2012, 24.5.2012, § 263.

Projektia vaivaavat viivästykset eivät kuitenkaan päättyneet tähän. Vuoden 2012 lopussa YKN:n kokouksessa keskusteltiin kirkonkirja-aineistojen uusintakuvauksista. Kaikkiaan digitoituja kuvia tuli seurakuntayhtymälle arviolta 800 000, ja digitoinnin toimittajan Affecto Oy:n kanssa oli sovittu aineistosta havaittujen virheiden korjaamisesta vasta, kun koko aineisto on tarkistettu. Kokouksessa nostettiin esiin myös Kansallisarkiston Turun yksikössä säilytettävät Turun tuomiokirkkoseurakunnan 1800-luvun kirkonkirjat, joille jouduttiin luomaan oma nimeämisjärjestelmänsä. Turun tuomiokirkkoseurakunnan vuosien 1860-1887 kirkonkirjoissa on oma muista kirkonkirjoista poikkeava järjestelmänsä, jota ei Kirkkohallituksen laatimissa nimeämisohjeissa ollut huomioitu.⁸⁴

Digitointiprojekti on myös ollut suuri taloudellinen panostus keskusrekisterille. Kirkkohallitus tosin muistuttaa vuoden 2015 yleiskirjeessään, että seurakuntien on mahdollista hakea kirkon keskusrahastolta⁸⁵ avustusta digitointiin.⁸⁶ Keskusrekisteri ei YKN:n ja digitointiprojektin työryhmän pöytäkirjojen perusteella avustusta hakenut, mutta digitoinnista johtuvaa määrärahojen ylitystä käsiteltiin YKN:ssä marraskuussa 2013. Tällöin keskusrekisterin uusi johtaja Heikki Arikka totesi laatimassaan yhteenvedossa kustannusten ylittymisen johtuvan Affecto Oy:lle sopimuksen mukaisesti maksettavista kiinteistä kuukausikustannuksista.⁸⁷

Samassa kokouksessa todettiin digitoidun materiaalin tarkistamisen osoittautuneen odotettua hitaammaksi ja Kirjuri-järjestelmän käyttöönoton 15.5.2012 hidastaneen projektia vielä lisää. Samoin nostettiin jälleen esiin Kirkkohallituksen vastuu digitointiprojektin toteuttajana, sillä Kirkkohallitus vastasi Kirjuriin siirtymisestä ja sen toimivuudesta.⁸⁸ Digitointiprojekti on selvästi aiheuttanut ongelmia myös Kirkkohallitukselle, jolla ei ollutkaan tarpeeksi resursseja näin laajan projektin hallinnoimiseen sillä tasolla, joka olisi tyydyttänyt Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterin tarpeita. Uuden jäsentietokannan luomisen ja valtakunnallisen projektin johdon aiheuttamat ongelmat ovat tosin ymmärrettäviä, mutta niin myös keskusrekisterissä koetut tuskastuminen ja kustannusten lisääntyminen sellaisista asioista, joihin sillä itsellään ei ollut vaikutusmahdollisuuksia.

⁸⁴ YKN ptk 18/2012, 15.11.2012, § 492.

⁸⁵ Kirkon keskusrahasto rahoittaa kirkon yhteistä toimintaa Kirkkohallituksessa ja hiippakunnissa sekä jakaa tarvittaessa avustuksia. Kirkon keskusrahastoon kuuluu myös Kirkon palvelukeskus, Kipa. <<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentAA556>>.

⁸⁶ KKH Yk 24/2015, 3.11.2015.

⁸⁷ YKN ptk 20/2013, 28.11.2013, § 456.

⁸⁸ Ibid.

Vuoden 2013 jälkeen ei keskusrekisterin digitointiprojektia ole YKN:n ja YKV:n kokouksissa käsitelty. Eikö tämän jälkeen tarvittu enää virallisia päätöksiä asiaan liittyen vai katsoivatko YKN ja YKV digitointiprojektin nyt päättyneen? Kirkkohallitus kuitenkin palasi marraskuussa 2015 digitointiprojektin aikatauluihin: yleiskirjeessään se kertoi antaneensa täysistunnossaan 13.10.2015 määräyksen, jonka mukaan seurakuntien oli digitoitava ja indeksoitava kirkonkirja-aineistonsa vuoden 2016 loppuun mennessä ja korjausten oli oltava valmiina vuoden 2017 loppuun mennessä. Lisäaikaa digitointiin ja indeksointiin voitiin myöntää seurakuntien kirjallisen hakemuksen perusteella enintään kuusi kuukautta, mutta aineiston tarkistamiseen ei lisäaikaa ollut mahdollista saada.⁸⁹ Kirkkohallituksen vuosien 2016-2018 yleiskirjeissä ei digitointia ole käsitelty.

Digitointiprojektin viivästyksistä keskusteltiin myös Kirjuri-päivillä lokakuussa 2016, jolloin rekisterineuvoja Eeva Toivari Kirkkohallituksesta esitteli jo edellä mainitussa yleiskirjeessä annetun aikataulun.⁹⁰ Hän ei kuitenkaan kertonut mitä tapahtuu, jos joku seurakunta viivästyy vielä aikataulusta. Välitön seuraus on tietysti se, että tämän seurakunnan aineistoja ei voida liittää yhteiseen tietokantaan ja näin ollen jäsentietokannan täydellinen valtakunnallinen käytettävyys siirtyy edelleen tulevaisuuteen.

3.2. Kirkonkirja-aineistot sähköisessä tietojärjestelmässä

Digitoitujen aineistojen liittämässä Kirjuri-järjestelmään olennaista oli kirkonkirja-aineiston indeksoiminen eli metatietojen liittäminen kuviin niin, että nämä yksilöidyt kuvat on mahdollista löytää digitoidusta materiaalista hakusanoilla.⁹¹ Philip C. Bantin näkee metatietojen merkityksen niin, että asiakirjaa ei oikeastaan ole edes olemassa ilman metatietoja, sillä asiakirjan olemassaolo vaatii yhteyttä toimijaan, mikä luodaan metatietojen kautta.⁹² Anssi Lampela on Bantinin kanssa samaa mieltä ja jatkaa esittämällä, että metatiedot ovat sähköisten asiakirjojen arkistoinnin elinehto. Lampelan katsannossa asiakirjallinen tieto eroaa muusta sähköisestä informaatiosta ainoastaan siinä, että se on

⁸⁹ KKH Yk 24/2015, 3.11.2015. Päätös on julkaistu kirkon säädöskokoelmassa (Nro 121/2015) ja se tuli voimaan 1.11.2015.

⁹⁰ Toivari 2016. Tarpeen mukaan järjestettävillä Kirjuri-päivillä Kirkkohallituksen asiantuntijat kertovat uusimmista Kirjuriin ja yleensäkin kirkkoherranvirastojen toimintaan vaikuttavista kuulumisista paikallis-seurakuntien ja keskusrekisterien toimisto- ja seurakuntasihteeille.

⁹¹ KKH Yk 24/2015, 3.11.2015.

⁹² Bantin 2008, 27-28, 49.

dokumentoitu koko tiedon elinkaari huomioiden.⁹³ Metatiedot liittyvät arkistotyön teoreettiseen perustaan myös seurakuntien arkistoissa.

Kirkonkirjojen ja perhelehtien provenienssin ja tiedon eheyden turvaaminen koko niiden elinkaaren ajan, kuten myös Kirkkohallituksen tavoittelema yhtenäisyyden teema, näkyy ennen kaikkea metatietojen kohdalla. Kirkkohallitus pyrki digitointia koskevilla ohjeillaan luomaan yhtenäisen sähköisen arkistokokonaisuuden, johon tallennetut aineistot olisivat nimetyt valtakunnallisesti samoilla periaatteilla.⁹⁴ Tämä on edellytyksenä sähköisen arkiston sujuvalle käytettävyydelle, sillä tällöin tietojen etsiminen tietokannasta olisi helpompaa ja yleensäkin mahdollista kun kaikille järjestelmää käyttäville olisi selvää, millä logiikalla se toimii. Metatiedot liittyvätkin nimenomaan käytettävyyteen ja saavutettavuuteen: Kirkkohallituksella oli selkeä intressi yhdenmukaisten metatietojen luomiseen, jotta valtakunnallinen jäsentietojärjestelmä aikanaan toimisi mahdollisimman tehokkaasti.

Kirkkohallitus ohjeisti tarvittavista metatiedoista yleiskirjeessään nro 15/2008. Digitoituihin kuviin oli liitettävä seurakunnan nimen lisäksi kirjatyyppi sekä kirjan alku- ja loppuvuosi. Kirkkohallitus muistutti myös niitä seurakuntia, jotka ovat digitoineet aineistoaan jo aiemmin, että niiden tuli muokata näiden aineistojen metatiedot yhtenäisiksi Kirkkohallituksen ohjeistuksen kanssa, ennen kuin ne voitiin liittää yhteiseen tietojärjestelmään. Erikseen Kirkkohallitus vielä mainitsi, että sen antamat nimeämisohjeet riittävät eikä seurakunnilla ole tarvetta käyttää digitoinnin suorittavan yrityksen omia hakujärjestelmiä.⁹⁵ Seurakuntien odotettiin toimivan digitointiprojekteissaan itsenäisesti mutta ainoastaan tietyissä rajoissa, ja etenkin metatietojen kohdalla ei ollut joustamisen varaa. Affecto Oy liitti kuvauksen aikana metatiedot digitoituihin kuviin.

Sen sijaan Arkistolaitoksen SÄHKE2-normia ei alkuperäislähteissäni mainittu, vaikka Arkistolaitokselta kysyttiin neuvoja digitointiin liittyen ja SÄHKE2:ssakin painotetaan metatietojen merkitystä tietojen etsimisessä, paikallistamisessa ja tunnistamisessa. Samoin metatietojen muutosten kirjaaminen on sekä SÄHKE2:ssa että Kirkkohallituksen ohjeissa määritelty organisaatioiden itsensä vastuulla olevaksi tehtäväksi.⁹⁶

⁹³ Lampela 2016, 73-74.

⁹⁴ Ks. Kirkkohallituksen määrittelemät nimeämisohjeet: <<https://docplayer.fi/18040973-Digitointi-aloitetaan-vuodesta-1860-alkaen-kirjamuotoiset-kirkonkirjat-digitoidaan-perhelehtiin-asti.html>>.

⁹⁵ KKH Yk 15/2008, 28.3.2008.

⁹⁶ SÄHKE2 2008, 7, 9.

Digiprojektin työryhmän marraskuussa 2009 pidetyn kokouksen pöytäkirjan liitteenä tosin on Arkistolaitoksen elokuussa 2008 julkaisema suositus digitoinnin laatu-kriteereiksi.⁹⁷ Toisaalta digitoitavat kirkonkirjat ja perhelehdet eivät ole syntysähköistä aineistoa, jota SÄHKE2 varsinaisesti koskee.

Tässä kohdin on tarpeen pohtia myös toimistosihteerien roolia digitointiprojektissa – työtehtäviä tosin on käsitelty projektityöntekijä Hannele Maimasen työnkuvan määrittelyn yhteydessä. Arkistonhoitajan – jollaiseksi tässä rinnastan Maimasen, joka on syvällisesti perehtynyt keskusrekisterin arkistoon – roolia alati digitalisoituvassa yhteiskunnassa on pohtinut esimerkiksi Jane Stevenson. Hänen mukaansa arkistonhoitaja ei saa pelätä teknologiaa, sillä tekniikkaa hyödyntämällä tiedon tuottaminen ja vaaliminen tehostuu. Stevenson rohkaisee arkistonhoitajia suhtautumaan positiivisesti teknologian suomiin mahdollisuuksiin: hän kehottaa arkistoammattilaisia hyödyntämään sitä esimerkiksi tiedon levittämisessä ja arkistojen kokoelmien mainostamisessa mikä onnistuu parhaiten, kun arkistonhoitaja ymmärtää esimerkiksi tietokantojen toimintaperiaatteita.⁹⁸

Stevensonin näkemyksessä arkistonhoitaja ei kuitenkaan ole IT-alan ammattilainen, mutta tämän täytyy silti olla sen verran tietotekniikasta perillä, että osaa vaatia arkistonsa tarpeiden mukaisia asioita ja ohjata tietotekniikan ammattilaisten kehittämistyötä omaa arkistoaan hyödyttävään suuntaan. Stevenson ei vaadi arkistonhoitajia ryhtymään ohjelmoijiksi tai suunnittelijoiksi, hänen mielestään arkistoammattilaisen ei edes tarvitse olla erityisen teknisesti suuntautunut. Sen sijaan hän kannustaa yhteistyöhön muiden tietojärjestelmien parissa työskentelevien kanssa, jolloin voimme oppia toisiltamme sekä ottaa mallia toisten organisaatioiden tietojärjestelmistä ja siten palvella asiakkaita entistä paremmin.⁹⁹ Viranomaisarkistossa työskentelevinä seurakuntien toimistosihteerin rooliin liittyen heidän tulee Jari Lybeckin mukaan myös muistaa, että he auttavat seurakuntien jäseniä muun muassa tiedonsaantiin ja oikeusturvaan liittyvissä kysymyksissä, mutta palvelevat myös kulttuuria ja tutkimusta.¹⁰⁰

Olen samaa mieltä Stevensonin kanssa siitä, että ammattimainen tietotekniikan tuntemus ei ole ainakaan seurakuntien arkistojen kanssa työskenteleville välttämätöntä, mutta myönteinen suhtautuminen uusiin sähköisiin työvälineisiin on paitsi hyödyllistä myös

⁹⁷ Digi ptk 20.11.2009;

<<https://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/suosituksset/digikriteerit.pdf>>.

⁹⁸ Stevenson 2008, 90.

⁹⁹ Ibid., 101-102.

¹⁰⁰ Lybeck et al. 2006, 169.

suotavaa. KirjuriDataa ja KirjuriDigiä oppii kyllä käyttämään mutta toki sitä vaivattomammin, mitä enemmän on tietokoneiden ja erilaisten sähköisten ohjelmien kanssa työskennellyt. Tietotekniikan perusteiden tuntemus tosin on tänä digitalisaation aikakautena myös seurakuntien toimistotyöntekijöille olennainen osa ammattitaitoa, ovathan esimerkiksi seurakuntien ajantasaiset jäsentiedot jo syntysähköisiä. Kulttuurin ja tutkimuksen palveluksessa oleminen edellyttää lisäksi tiedon eheydestä huolehtimista, jossa ei kannata hylätä tekniikan tarjoamia mahdollisuuksia. Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa vaadittiin myös digitointiprojektissa ja yhdessä toimimista helpottaa olennaisesti se, jos osapuolet puhuvat yhteistä kieltä eli käyttävät sellaisia termejä, jotka jokainen projektissa mukana oleva käsittää samalla tavalla. Aineistoni perusteella ei kuitenkaan voi tehdä päätelmiä mahdollisista kommunikaatio-ongelmista keskusrekisterin ja Affecto Oy:n välillä.

Digitointiprojektin toteutuksessa tärkeää on huolehtia myös siitä, että tulevat käyttäjät, kirkkoherranvirastojen ja keskusrekisterien toimistosihteerit, paitsi osaisivat teknisesti käyttää uutta sähköistä tietojärjestelmää, myös suhtautuisivat siihen ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin positiivisesti. M. Lynne Markus ja Mark Keil muistuttavat informaatiojärjestelmien kehittämisen yhteydessä siitä, että käyttämätön tietojärjestelmä on tilaajalleen huono sijoitus, minkä vuoksi jo suunnitteluvaiheessa on huomioitava tulevan järjestelmän käytettävyys. Ymmärrettävästi sellaisen tietojärjestelmän, jonka koettaisiin hankaloittavan sukuselvitysten tekoa, ei ole kannustavaa, ja tällöin työntekijät eivät ole motivoituneita järjestelmän hyödyntämiseen.¹⁰¹ Kirkkohallituksen yleiskirjeiden perusteella Kirjuri-järjestelmän käyttöä markkinoidaan seurakunnille asiakaspalvelun parantamisella, ja tämä on nähtävästi nähty riittäväksi kannustamaan seurakuntien toimistotyöntekijöitä paitsi suorittamaan digitoinnin myös omaksumaan uuden tietojärjestelmän.

¹⁰¹ Markus & Keil 1994, 11-12, 14.

4. DIGITOITUJEN KIRKONKIRJA-AINEISTOJEN KÄYTETTÄVYYS

4.1. Sähköisen aineiston hallinta

Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterillä, kuten kaikilla paikallisseurakunnilla ja muilla keskusrekistereillä, on jäsentensä rekisterinpitäjänä velvollisuus niin pitäytyä vaihtolovelvollisuudessa kuin suojata rekisterissään olevien henkilötiedot teknisin ja organisatorisin toimenpitein.¹⁰² Seurakunnat eroavat muista viranomaisorganisaatioista kuitenkin siinä, että kaikkia kirkollisia aineistoja ei koske sama julkisuusperiaate kuin viranomaisten asiakirjoja yleensä. Hyvän tiedonhallintatavan, josta säädetään Laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta, mukaisesti seurakuntien tulee kyllä huolehtia asiakirjojensa käytettävyydestä, suojaamisesta ja tiedon eheydestä kuten myös aineistoihinsa sisältyvien tietojen asianmukaisesta saatavuudesta.¹⁰³

Kirkonkirjat ja perhelehdet eivät kuitenkaan ole kaikilta osin julkisia asiakirjoja, vaan niille on pääsääntöisesti määritelty sadan vuoden salassapitoaika. Tämä sen vuoksi, että niihin tiedot sisältävät arkaluonteisia tietoja, joista määrättiin Henkilötietolain 11 §:ssä. Arkaluonteisia henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, jotka kuvaavat esimerkiksi henkilön uskonnollista vakaumusta, ja etenkin vanhemmissa kirkonkirjoissa saattaa myös olla merkintöjä rikoksista tai sairauksista, jotka nekin luokitellaan arkaluontoisiksi tiedoiksi. Arkaluonteisuudesta huolimatta keskusrekisterillä on kuitenkin rekisterinpitäjän laissa säädettyjen velvolluuksiensa vuoksi oikeus käsitellä näitä tietoja, mikäli niitä viranomaistarkoituksia ja sukututkimusten yhteydessä historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten tarvitaan.¹⁰⁴ Jäsentietojen arkaluonteisuuden vuoksi seurakuntien jäsenten henkilötietojen suojaaminen myös sähköisessä ympäristössä on ensiarvoisen tärkeää.

Tietoturvallisuudesta pyritään Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä huolehtimaan erilaisten käyttörajoitusten ja -oikeuksien hallinnan kautta. Jäsenrekisterin tietojen katselu- ja käsittelyoikeuksia niin ajantasaisen jäsentietokannan KirjuriDatan kuin

¹⁰² Hämäläinen 2003, 57.

¹⁰³ <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>>. Salassa pidettävistä viranomaisten asiakirjoista on määrätty ko. lain 24 §:ssä.

¹⁰⁴ <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1999/19990523#L3P1>>. Henkilötietolain alkuun on liitetty ilmoitus siitä, että tämä laki on 1.1.2019 alkaen kumottu ja sitä korvaamaan on tullut Tietosuojalaki, jolla täydennetään EU:n yleistä tietosuojasetusta.

KirjuriDigin, jonne digitoidut kirkonkirjat ja perhelehdet on tallennettu, puolelle on anottava Kirkkohallitukselta.¹⁰⁵ Esimies myöntää tapauskohtaisesti luvan anoa näitä oikeuksia, minkä jälkeen keskusrekisterissä käyttöoikeuksia valvova toimistos sihteeri tekee pyynnön Kirkkohallitukselle. Käyttöoikeuksia on eri tasoisia, esimerkiksi itselläni oli aluksi oikeudet tarkastella KirjuriDatan puolella ainoastaan Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän jäsenten tietoja ja vasta myöhemmin sain valtakunnalliset oikeudet. KirjuriDigissä ei ennen KirDin pilotointia ollut mahdollisuutta tutkia muita kuin omien seurakuntien jäsenten tietoja.

Lisäksi Kirkkohallitus pitää myönnettyistä oikeuksista käyttöoikeuksien hallintaa varten käyttöoikeusrekisteriä, johon tallennetaan paitsi päätös annetusta käyttöoikeudesta myös selostus sen laajuudesta. Samoin Kirkkohallitus kirjaa käyttäjän nimen, henkilötunnuksen, käyttäjätunnuksen ja organisaation. Kirkkohallitus pitää lisäksi lokirekisteriä, jonka avulla se seuraa ja valvoo jäsenrekisterin tietojen käsittelyä. Lokirekisteriin tallennetaan käyttäjän käyttäjätunnus, ajankohta, jolloin tietoja on käsitelty, sekä mitä tietoja on katsottu. Käyttöoikeusrekisteriin talletettuja tietoja säilytetään käyttöoikeuden päättymisen jälkeen viisi vuotta ja lokirekisterin tietoja niin ikään viisi vuotta.¹⁰⁶ Tästä tarkasta valvonnasta kerrotaan uuden työntekijän astuessa toimeensa ja hänet velvoitetaan myös allekirjoittamaan salassapitositoumus. Kirkkohallitus käyttää siten vahvaa tunnistautumista käyttäjän henkilöllisyyden varmistamiseksi. Kirkkohallituksen myöntävän päätöksen jälkeen on vielä pyydettävä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän IT-aluekeskukselta¹⁰⁷ käyttäjävarmuksen vaativa varmennetikku, jonka kautta päästään KirjuriData- ja KirjuriDigi-ohjelmiin. Seurakuntien ulkopuolisilta tahoilta suojaa se, että tämä varmennetikku toimii ainoastaan seurakuntien IT-alueen suljetussa tietojärjestelmä Kirkkoverkossa.

Toki aina on mahdollista, että näistä varmennetoimenpiteistä ja salassapitositoumuksesta huolimatta arkaluonteisia tietoja vuotaa työpaikan ulkopuolelle – mistä herääkin kysymys eettisten ohjeiden tarpeellisuudesta myös seurakunnissa. Tietyillä ammattiryhmillä, esimerkiksi suntioilla ja diakoniatyöntekijöillä, sellaiset jo on, mutta keskusrekisterissä

¹⁰⁵ <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>>.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ IT-aluekeskus järjestää Turun arkkhiippakunnan alueella keskistetysti tietohallintopalveluja 38 seurakunnalle. IT-yhteistyön isäntäseurakuntana ja käytännön toimista vastaavana tahona toimii Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä. IT-aluekeskus on kiinteistö- ja taloustoimistojen ohella osa hallintovirastoa, joka puolestaan toimii kirkkoneuvoston alaisena. IT-aluekeskusta johtaa tietohallintopäällikkö Timo Koskinen, joka osallistui myös keskusrekisterin digitointiprojektiin.

<<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/hallintovirasto>>.

en ole eettisiä ohjeita nähnyt. Eettisiä kysymyksiä ei muutenkaan ole digitointiprojektiin liittyen alkuperäisaineistossani pohdittu, minkä voisi tulkita johtuvan joko unohtuksesta tai silkasta huomaamattomuudesta. Mahdollista myös on, että näiden asioiden, kuten vaihtolovelvollisuuden ja sen, että tutkitaan vain sen henkilön tietoja, josta virkatodistusta ollaan tekemässä, on katsottu olleen niin itsestään selviä, että niitä ei ole koettu tarpeellisiksi erikseen digitointisuunnitelmiin kirjata.

Samoin alkuperäisaineistossani ei keskusteltu sähköisen aineiston säilyvyydestä tulevaisuudessa. Sen sijaan useaan kertaan painotettiin Kirkkohallituksen vastuuta digitoidun aineiston tuomisesta KirDiin ja KirDin hallinnoimisesta. Onko niin, että keskusrekisterissä ei ehditty tai osattu ajatella sähköisen aineiston säilyvyyttä? Toisaalta vastuu Kirjurin toimimisesta on Kirkkohallituksella, joten on sen tehtävänä huolehtia kirkonkirja-aineiston säilyvyydestä sähköisessä tietojärjestelmässä. Kirkkohallitus ei tutkielmani ajankohtana käsitellyt sitäkään mahdollisuutta, että digitoituja kirkonkirjoja ja perhelehtiä vapautettaisiin sukututkijoiden käyttöön, kun kirkonkirjojen ja perhelehtien tietosuoja vapautuisi. Kirkonkirja-aineistoissa salassapitoaika on 50 henkilön kuolemasta tai sata vuotta, mikäli kuolinpäivää ei tiedetä.¹⁰⁸ Tässä projektissa keskityttiin kuitenkin digitointiin seurakuntien omia viranomaistarpeita varten ja kenties projektissa itsessään oli tarpeeksi pohdittavaa, joten sähköisen arkiston säilyvyyskysymyksiin ja sukututkijoiden palvelemiseen palattaneen myöhemmin.

Jokainen kirkonkirjatietojen kanssa työskentelevä toimistos sihteeri on vastuussa omasta toiminnastaan ja sen eettisyydestä, mutta lopulta viimeisenä vastuullisena tahona tietoturvassa on Kirkkohallitus. Kirkkolain 6 a §:ssä nimittäin säädetään muun muassa Kirkkohallituksen jäsenrekisteriin liittyvistä tehtävistä, joita ovat vastaaminen jäsenrekisterin yleisestä toimivuudesta, rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä, tietohallinnosta ja -turvallisuudesta sekä tietojen sähköisestä arkistoinnista. Toisaalta saman lain 6b §:ssä esitetään vastuun jäsenrekisteristä jakaantuvan ”seurakuntien, keskusrekisterien ja Kirkkohallituksen kesken siten kuin tässä laissa tai muussa laissa säädetään”.¹⁰⁹ Tietoturvallisuudesta ja tiedon eheydestä huolehtiminen on siten yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja tästä ovat kaikki vastuussa, Kirkkohallituksen ollen kuitenkin viimeinen vastuullinen taho.

¹⁰⁸ <<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?opencid=Contenti47F6ED>>.

¹⁰⁹ <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>>.

4.2. Vaikutukset asiakaspalveluun

Kirkkohallituksen rooli seurakuntien jäsenrekisteri- ja arkistointityössä on digitoinnin myötä kasvanut, ja myös vastuuta näistä on siirtynyt Kirkkohallituksen puoleen. Seurakunnilla ja keskusrekistereillä on kuitenkin vastuunsa omien kirkonkirjojensa ja perhelehtiensä metatietojen oikeellisuudesta ja sisäisten tietoverkkojensa turvallisuudesta huolehtimisessa samoin kuin jäsentietorekisterinsä päivittämisestä. Kirkkohallitus silti lopulta vastaa sähköisestä jäsentietojärjestelmä Kirjurista sekä sähköisestä arkistoinnista. Aiemmin Kirkkohallitus on antanut ohjeistuksia ja seurakunnat ovat toimineet niiden, muun muassa arkistonmuodostussuunnitelmien, pohjalta. Kirjurin toimivuuteen eivät seurakunnat ja keskusrekisterit kuitenkaan kykene omien aineistojensa metatietojen kirjaamisen lisäksi vaikuttamaan.

Jari Lybeck näkee digitoinnin vähentävän organisaation tietopalvelussa tehtävää työtä. Digitointi toki vaatii runsaasti resursseja sen teettäjältä, mutta tämä rasittaa organisaatiota vain kerran, ja digikuvausten valmistuttua työmäärä pysyy vähäisempänä.¹¹⁰ Tässä sähköisen tiedon aikaan siirtymisessä on omien kokemusten perusteella kuitenkin kaksi puolta. Totta on, että tiedonhaku digitoidusta kirkonkirja-aineistosta on nopeampaa ja on mahdollista antaa tilausta tekeväälle asiakkaalle melko vaivattomasti hänen tarvitsemansa tieto, esimerkiksi muuttoaika pois Turusta – tässä täytyy tietysti huomioida tietosuojan asettamat rajoitukset, esimerkiksi henkilötunnuksia ei puhelimitse kerrota. Koen itse sähköisessä muodossa olevien kirkonkirjojen ja perhelehtien käyttämisen etenkin kiireessä muita keinoja kätevämmäksi, mutta toisaalta uskon tässä olevan kyseen myös pitkälti tottumisesta: aloitin sukuselvitysten teon suoraan KirjuriDigillä, jolloin mikrofilmien lukulaite jäi itselleni vieraaksi.

Toisaalta keskusrekisteri on tullut entistä riippuvaisemmiksi tietotekniikan toimivuudesta ja ongelmien ilmaantuessa siitä, miten nopeasti Kirkkohallitus kykenee asialle jotain tekemään, Kirjurin tekniset ongelmat hoidetaan nimittäin keskitetysti Kirkkohallituksessa. Toisinaan KirjuriDigi on hidas ja joskus kieltäytyy yhteistyöstä kokonaan, jolloin on vain odotettava Kirkkohallituksen toimia ja vaihtoehtoiksi jää joko mikrofilmien kelaaminen tai palaaminen vanhoihin kirkonkirjoihin ja perhelehtiin. On kuitenkin huomattava, että Kirjurin kehitystyö on edelleen kesken ja esimerkiksi Kirjurin

¹¹⁰ Lybeck et al. 2006, 162.

versiopäivitykset, joiden tavoitteena on parantaa ohjelman toimivuutta, saattavat myös aiheuttaa sivujen verukkaista latautumista.

Huomionarvoista on sekin, että Kirjuria ovat luomassa ihmiset, jotka ovat inhimillisiä. Tarkoitan tällä sitä, että vaikka digitoinnissa tavoitteena on ollut suorittaa se niin hyvin kuin mahdollista, saattaa tarkistuksista huolimatta virheitä esiintyä. Lisäksi kokemusteni perusteella KirjuriData eli reaaliaikainen jäsentietokanta on ainakin vielä tällä hetkellä valitettavan epäluotettava: on esimerkiksi tilanteita, joissa joltakin henkilöltä puuttuu lapsia ja toinen on laitettu avioon vaikkapa äitinsä kanssa. Juuri tällaisesta tiedon eheyden vaarantumisesta David Bearman varoittaa: järjestelmästä toiseen siirryttäessä osa tiedosta voi kadota tai tiedot voivat sekoittua keskenään.¹¹¹ Näin on Kirjuriin siirryttäessä tapahtunut, kun perhelehdiltä on kopioitu tietoja KirjuriDatan puolelle. Kirjuriin ei siten voi täydellisesti luottaa, vaan tietoja täytyy tarkistaa kirkonkirjoista ja perhelehdiltä. Manuaaliset kirkonkirjat ovat täten ainakin vielä sähköistä tietojärjestelmää luotettavampia, vaikka täysin virheettömiä eivät ole nekään ole, sillä ihmiset ovat niihinkin tietoja kirjanneet. Löydettyäessä virheet ja puutteet toki korjataan, joten Kirjuri on itseään korjaava tietojärjestelmä.

Tähän liittyen mainittakoon Kirkkohallituksen yleiskirje 6/2012, jossa käsiteltiin seurakunnan asiakirjojen tallentamista arkistolaitokseen. Yleiskirjeessä muistutettiin, että sata vuotta vanhemmat kirkonkirjat voidaan siirtää Kansallisarkiston yksiköihin maksutta kuten myös 40 vuotta vanhemmat kirkonkirjat, mikäli ne on digitoitu ja liitetty Kirjuriin. Vastaavasti 40 vuotta nuorempien digitoitujen kirkonkirjojen eli perhelehtien tallettaminen arkistolaitokseen on maksullista. Arkistolaitos kuitenkin ainoastaan säilyttää näitä kirkollisia asiakirjoja eikä tarjoa niistä tietopalvelua.¹¹² Digitoinnin jälkeen Turussakin olisi mahdollisuus siirtää kirkonkirja-aineistoja Kansallisarkiston Turun yksikköön, jossa 1880-lukua vanhempia kirkonkirjoja jo säilytetään. Tästä ei kuitenkaan olla YKN:n ja YKV:n pöytäkirjojen perusteella käyty keskustelua ainakaan tutkielmani käsittämänä ajanjaksona. Edellä kerrotun perusteella näen kuitenkin ainakin sataa vuotta nuorempien kirkonkirjojen ja perhelehtien läsnäolon keskusrekisterissä välttämättömänä, jotta mahdolliset tietotekniset ongelmat eivät vaarantaisi asiakaspalvelun sujuvuutta. Sähköisiä tietojärjestelmiä vaivaavien ongelmien aikana sukuselvitystyötä pystyttäisiin jatkamaan manuaalisten kirkonkirjojen perusteella.

¹¹¹ Bearman 2006, 24.

¹¹² KKH Yk 6/2012, 7.3.2012.

Digitointiprojektin viimeisenä vaiheena on KirDin luominen, ja vasta tämän jälkeen on sähköisen tiedon aikaan siirtyminen asiakaspalvelun kannalta täysin tapahtunut. Vuoden 2016 Kirjuri-päivillä rekisterineuvoja Kaisa Timonen Kirkkohallituksesta kertoi KirDin pilotoinnin mahdollisesti alkavan vuonna 2020.¹¹³ Keskustelua KirDistä jatkettiin kaksi vuotta myöhemmin Kirjuri-päivillä, joilla rekisterijohtaja Sanna Vuohelainen, nykyisin Heickell, Kirkkohallituksesta ja Salla Tenkanen¹¹⁴ Espoon seurakuntayhtymän edustajana esitelmöivät otsikolla ”KirDi – nysse tulee”. Vuohelainen kertoi digitoituja kuvia olevan KirjuriDigissä jo yli 18 miljoonaa ja digitoinnin olevan valtakunnallisesti 62-prosenttisesti valmista. Kolme prosenttia seurakunnista ei kuitenkaan ollut vielä edes aloittanut digitointiurakkaansa, ja muissa seurakunnissa oltiin digitoitujen kuvien tarkistusvaiheessa.¹¹⁵ Mahdollisia syitä joidenkin seurakuntien digitoinnin viivästyneeseen Vuohelainen ei avannut kuten ei sitäkään, onko Kirkkohallitus varannut joitain toimenpiteitä näille seurakunnille, mikäli niiden digitointi ei vain etene. Toisaalta onko Kirkkohallituksella valtuuksia pakottaa seurakuntia toimimaan, vaikka suurin osa niistä onkin lähtenyt mukaan digitalisaatiokehitykseen?

Tenkanen ja Vuohelainen kertoivat samaisilla Kirjuri-päivillä KirDi-projektissa edistytyn niin, että KirDin pilotointi alkoi olla ajankohtaista.¹¹⁶ Kehitystyössä oltiin rivakampia kuin kaksi vuotta aiemmin oli arvioitu, ja lokakuussa 2018 KirDin pilotointi aloitettiin juuri Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä. Ensimmäisenä oikeudet valtakunnallisten sukuselvitysten tekoon sai keskusrekisterin hoitaja Salla Tenkanen, joka tätä tutkielmaa kirjoitettaessa laatii toisten keskusrekisterin toimistosihiteerien kanssa perunkirjoituksia varten tarvittavat virkatodistukset vainajista, jotka ovat kuolleet jonkin Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän seurakunnan jäsenenä. KirDin periaatteena on, että vainajan viimeisin seurakunta tekee katkeamattoman virkatodistusketjun vainajasta hänen 15 ikävuodestaan kuolemaan saakka. Keskusrekisterin digiprojektin työryhmän toive keskusrekisterin mukana olosta seurakuntien digitaalisen kehityksen kärkijoukoissa oli toteutunut.

¹¹³ Timonen 2016.

¹¹⁴ Salla Tenkanen työskentelee Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymässä keskusrekisterin hoitajana, mutta oli kyseisten Kirjuri-päivien aikana virkavapaalla hoitaakseen määräaikaista viransijaisuuttaan Espoon seurakuntayhtymän palvelukeskuksen toimistoiesimiehenä. Lisäksi Tenkanen oli mukana KirDin käyttäjä-ohjausryhmässä ja jatkaa edelleen KirDin kehittämistä Kirkkohallituksessa. Virkaansa Turussa Tenkanen palasi elokuussa 2018.

¹¹⁵ Vuohelainen 2018. Vuohelainen kertoi tarkistaneensa nämä luvut viimeksi 24.4.2018.

¹¹⁶ Ibid.

KirDin valtakunnallisia vaikutuksia on vielä liian aikaista arvioida, mutta Kirkkohallituksen KirDille asettamista tavoitteista on tarpeellista mainita yhtenäisyyteen pyrkiminen paitsi yhteisten metatietojen myös kaikille samanlaisen virkatodistusohjelman myötä. KirDi mahdollistaa sähköiselle lomakkeelle laaditun virkatodistuksen tulostamisen suoraan Kirjurista, jolloin todistuksia ei enää kirjoiteta manuaalisesti Word-ohjelmaan. Tällöin sähköisen järjestelmän kautta tehdyillä todistuksilla on kaikilla Suomen evankelis-luterilaisilla seurakunnilla sama standardimuoto.¹¹⁷ Kirkkohallitus uskoo tämän palvelevan myös tiedon eheyttä, sillä KirDissä säilyy yhteys digitoituun kirkonkirjan sivuun tai perhelehteen joten on, ainakin teoriassa, vaivatonta tarkistaa, mistä tieto on sukuselvitykseen saatu. Turun ja Kaarinan seurakuntien keskusrekisterissä on tosin aiemminkin kirjattu virkatodistuksiin kirkonkirjojen viitteet mahdollisia tietojen tarkistuksia ajatellen.

Sanna Vuohelainen nosti esiin myös sen, miten kirkonkirjojenpito on tappiollista toimintaa seurakunnille, ja että myös tähän haasteeseen Kirjurin kehittäminen Kirkkohallituksen mukaan vastaa. KirDin myötä kirkonkirjojenpidon prosesseja kehitetään niin, että niiden kustannuksia kyetään alentamaan ja samalla yhtenäistämään toimintatapoja eri seurakunnissa. Vuohelainen liitti Kirjurin palvelut osaksi koko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa, jonka mukaisesti kirkko toimii osana ihmisten tavallista arkea. Tähän liittyen kirkon toimintaa on uudistettava vastaamaan muun yhteiskunnan haasteita, joista yksi on etenkin digitalisaatio.¹¹⁸ Sähköisiä palveluita lisäämällä kirkko pyrkii palvelemaan asiakkaitaan monipuolisemmin, ajasta ja paikasta riippumatta, samaan tapaan kuin muutkin organisaatiot. Siitä huolimatta haluaisin säilyttää mahdollisuuden siihen, että asiakas voisi halutessaan tulla edelleen asioimaan virastoon ja saada palvelua virkailijoilta. Näiden kahden palvelun muodon ei tarvitse sulkea toisiaan pois, vaan sähköiset palvelut yhdessä henkilökohtaisen paikan päällä virastossa tapahtuvan kanssakäymisen kanssa rikastuttavat asiakaspalvelua.

Aika näyttäne, miten KirDi tulee käytännössä toimimaan. Se on vielä epätäydellinen, sillä kaikki seurakunnat eivät ole saaneet liitettyä kirkonkirja-aineistojaan Kirjuriin, ja tällöin asiakkaan on entiseen tapaan tilattava KirDistä puuttuvan seurakunnan todistus tästä seurakunnasta. KirDi ei voi toimia täydellisesti niin kauan kuin sieltä puuttuu joidenkin seurakuntien tietoja, mutta hyväksytäänkö näiden mahdollisesti KirDin ulkopuolelle

¹¹⁷ Tenkanen & Vuohelainen 2018.

¹¹⁸ Vuohelainen 25.4.2018.

jäävien seurakuntien kohdalle aukkoja? Lisäksi on huomattava, että seurakuntiin kuulumattomista henkilöistä on edelleen tilattava virkatodistukset maistraatista, sillä KirDi sisältää tietoja ainoastaan kirkkoon kuulumisen ajalta. Toisaalta kaikkien seurakuntien jäsenetkään eivät ole tasa-arvoisessa asemassa, sillä luovutetun Karjalan alueen lakkautetuissa seurakunnissa kirjoilla olleiden ihmisten tiedot tulee yhä tilata Kansallisarkiston Mikkelin yksiköstä. Samoin seurakuntien poissaolevassa väestössä olevista todistus on tilattava siitä maasta, jossa tilauksen kohteena oleva konkreettisesti on.

KirDin laajentuessa Turun ja Kaarinan pilottiseurakunnista valtakunnalliseksi ei ole enää mahdollisuutta palata vanhaan, ja seurakuntien sekä keskusrekisterien toimistosuhteiden on välttämättä otettava haltuunsa uudet tietojärjestelmät ja alettava käyttää sähköisiä aineistoja. Tämä on osoituksena siitä, miten kirkko ei toimi ainoastaan omana erillisenä yksikkönään vaan on ja haluaa olla mukana yhteiskunnallisessa kehityksessä. Mediakin on osoittanut kiinnostusta kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointiprojektiin, ja sitä on käsitelty useaan otteeseen esimerkiksi Turun Sanomissa.¹¹⁹ Matka sähköisten arkistojen ja sähköisen asianhallinnan käyttöönotossa ja omaksumisessa on vielä kesken, mutta digitoinnin myötä Suomen evankelis-luterilaiset seurakunnat, niiden mukana Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisteri, ovat nyt siirtyneet sähköisen tiedon aikaan.

¹¹⁹ Ks. esim. TS 27.10.2015; TS 25.12.2018.

5. KIRKONKIRJOJEN JA PERHELEHTIEN SÄHKÖINEN ARKISTO

Kirkonkirjojen ja perhelehtien digitoinnin suunnittelu aloitettiin Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä vuonna 2008 perustamalla Digiprojektin työryhmä. Varsinaiseen digitointiin päästiin vuoden 2010 lopulla, jolloin Affecto Oy:lle tehtäväksi annettujen kuvausten kestoksi arvioitiin 9-12 kuukautta. Projekti ei kuitenkaan edennyt alkuperäisen aikataulun mukaisesti, minkä keskusrekisteri katsoi ensisijaisesti johtuneen Kirkkohallituksesta. Keskusrekisterin mukaan Kirkkohallitus ei ollut varannut digitoitun materiaalin tallennukseen riittävästi tilaa, minkä lisäksi viivästyksiä ja jopa projektin seisahtumisia aiheuttivat digitoitun materiaalin tarkistamiseen ja metatietojen lisäämiseen käytettävän tarkistusohjelman uuden version käyttöönotto. Digikuvaukset saatiin keskusrekisterissä pääosin valmiiksi kolme vuotta myöhemmin, mutta tämän jälkeen tehtiin vielä uusintakuvauksia ja tarkistettiin sähköistä aineistoa sekä korjattiin virheitä metatiedoissa.

Yhteisen kirkkoneuvoston ja Yhteisen kirkkovaltuuston kokouksissa digitointiprojektia ei vuoden 2013 jälkeen enää käsitelty, joten seurakuntayhtymän hallinto on todennut projektin tuolloin päättyneen. Kirkkohallitus palasi vielä yleiskirjeessään marraskuussa 2015 digitoinnin aikatauluihin todeten, että kuvaukset ja indeksointi olisi seurakunnissa saatava valmiiksi vuoden 2016 loppuun mennessä, mutta korjauksille annettiin aikaa vuoden 2017 loppuun saakka. Valtakunnallista digitointia käsiteltiin vielä Kirkkohallituksen järjestämällä Kirjuri-päivillä vuosina 2016 ja 2018.

Seurakuntien uusi jäsentietojärjestelmä Kirjuri otettiin käyttöön vuonna 2012. Kirjuriin rakennettiin kaksi puolta: KirjuriData, jonne tallennettiin seurakuntien jäsenten reaaliaikaiset tiedot sekä KirjuriDigi, jonne liitettiin digitoituidut kirkonkirjat ja perhelehdet. Kaikkien seurakuntien saatua digitoitua kirkonkirja-aineistonsa siirrytään digitointiprojektin viimeiseen vaiheeseen KirDiin, joka tarkoittaa KirjuriDatan ja KirjuriDigin välistä toiminnallista kokonaisuutta. KirDin toimintaperiaatteena on, että digitoitujen kirkonkirja-aineistojen tietoja tuodaan Digistä Data-puolelle, jolloin virkatodistus muodostetaan KirjuriDatan jäsentietojen ja KirjuriDatan KirDin tietojen pohjalta.

KirDin käyttöönoton myötä kaikille Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien virkatodistuksia laativille toimistosihteereille myönnetään valtakunnalliset käyttöoikeudet, jolloin he voivat hyödyntää viranomaistehtävissään myös muiden kuin omien seurakuntiansa digitoituja aineistoja. Tällöin asiakas saa kaikki tarvitsemansa virkatodistukset

yhdestä paikasta, jolloin riittää yhteydenotto ainoastaan vainajan viimeiseen seurakuntaan ja elävästä henkilöstä, joka tarvitsee virkatodistusta esimerkiksi perinnöstä luopumista tai nimenmuutosta varten, siihen seurakuntaan, jossa tämä on parhaillaan kirjoilla. Kirkkohallitus mielsi tämän asiakaspalvelun parantamisena, mikä olikin sen näkökulmasta tärkein digitointiprojektia motivoiva syy. Olennaista oli myös tuottaa digitoimalla laadultaan virkatodistusten laadintaan riittävää kuva-aineistoa. Jim Linderin termiä käyttäen digitointi tuotti keskusrekisterissä Kirkkohallituksen tavoitteen mukaisesti digital surrogate –laatuisia kuvia, kopioita, joita tutkimalla saadaan tarpeellinen tieto, eikä alkuperäistä jo osittain haurasta aineistoa tarvitse enää rasittaa.

Toisaalta digitoitujen kirkonkirja-aineistojen sähköinen arkisto KirjuriDigi ei ole tällä hetkellä täysin käyttövarma, sillä toisinaan se on joko hidas tai ei suorita hakuja toivotulla tavalla, ja joskus se on esimerkiksi järjestelmän versiopäivitysten vuoksi kokonaan poissa käytöstä. Samoin KirjuriDatassa on inhimillisistä tekijöistä johtuen virheitä joita on syntynyt, kun sinne on kopioitu tietoja kirkonkirjoista ja perhelehdiltä. Tiedon provenienssia ja eheyttä ei ole tällöin kyetty täydellisesti turvaamaan siirryttäessä manuaalisesta aineistosta sähköiseen. Tällaisissa tilanteisessa joudutaan joko kelaamaan mikrofilmejä tai siirtymään arkistoon, jotta sukuselvitystyö eli keskusrekisterin arkiston tietopalvelu jatkuisi. Tämän vuoksi on ainakin vielä välttämätöntä, että keskusrekisterin kirkonkirjat ja perhelehdet ovat uuden sähköisen arkiston ohella keskusrekisterin tiloissa käytettävissä. Sähköinen arkisto ja asianhallinta ei siten poista manuaalisten kirkonkirjojen tarvetta, mutta ne tukevat toisiaan.

Kirkkohallituksen näkemyksessä digitointiprojektin tärkeimpinä teemoina olleet asiakaspalvelun parantaminen, yhtenäisyyden tavoittelu ja saavutettavuus ilmenevät vahvasti myös Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä. Kahden jälkimmäisen kohdalla olennaista oli Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkonkirja-aineistojen metatietojen yhtenäistäminen ja sitä kautta paitsi sähköisten aineistojen saavutettavuuden parantaminen myös tiedon eheyden turvaaminen. Kirkkohallituksen tavoittelema yhtenäisyyden teema ilmenee etenkin tässä: yhtenäisen sähköisen arkistokokonaisuuden, jonne tallennetuilla aineistoilla olisi samoilla periaatteilla merkityt metatiedot, myötä tietojen etsiminen tietokannasta nopeutuu ja tehostuu. Lisäksi virkatodistuksista muodostuu valtakunnallisesti yhteneväisiä, kun ne laaditaan KirDissä olevaan valmiiseen sähköiseen pohjaan. Kirkkohallituksen mukaan kirkonkirjojenpito on myös tappiollista toimintaa seurakunnille, johon Kirjurin kehittäminen vastaa

uudistamalla kirkonkirjojenpidon eri prosesseja siten, että niiden kustannuksia on mahdollista alentaa.

Sähköisen aineiston turvaamiseen Kirkkohallitus on luonut vahvaa tunnistautumista vaativat ohjelmat. Seurakuntien arkistot ovat viranomaisarkistoja mutta etenkin keskusrekisterin arkistossa on arkaluontoisiksi määriteltyjä henkilötietoja, minkä vuoksi tietojen turvaaminen on olennaista myös sähköisessä ympäristössä. Tietoturvallisuutta hoidetaan käyttörajoitusten ja -oikeuksien hallinnan kautta: Kirkkohallitukselta anotaan käyttöoikeutta sellaisten tietojen tarkasteluun, jotka ovat viranomaistehtävien suorittamisen kannalta välttämättömiä, ja päätökset näiden oikeuksien myöntämisistä Kirkkohallitus tallentaa käyttöoikeusrekisteriinsä. Samoin jokaisesta käynnistä KirjuriDatassa ja KirjuriDigissä jää merkintä Kirkkohallituksen lokirekisteriin.

Tutkimuksen perusteella seurakunnat ovatkin entistä riippuvaisempia Kirkkohallituksesta, jonka rooli seurakuntien jäsenrekisteri- ja arkistointityössä on kasvanut, tosin samalla myös vastuuta näistä on siirtynyt Kirkkohallitukselle. Seurakunnat ja keskusrekisterit ovat edelleen seurakuntiansa jäsenten rekisterinpitäjiä ja vastaavat omien kirkonkirja-aineistojensa metatietojen oikeellisuudesta sekä sisäisten tietoverkkojensa turvallisuudesta. Kirjurin toimintaan ne eivät kuitenkaan kykene vaikuttamaan muuten kuin palautteenannon kautta, sillä mahdolliset tekniset ongelmat hoidetaan keskitetysti Kirkkohallituksessa.

Digitointiprojekti on Turun ja Kaarinan seurakuntien osalta päättynyt, mutta projektissa on myös tulevaisuuteen tähyävä näkökulma, sillä KirDin pilotointi aloitettiin lokakuussa 2018 juuri Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän keskusrekisterissä. KirDi-todistukset laaditaan KirjuriDigiin tallennettujen kirkonkirja-aineistojen perusteella, joten jos jokin seurakunta ei ole digitointiaan vielä tehnyt, täytyy asiakkaan edelleen hankkia oma todistus siitä seurakunnasta. Asiakkaat eivät näin ollen ole kaikkien seurakuntien osalta tasa-arvoisessa asemassa, joten työ Kirkkohallituksen tavoitteleman asiakaspalvelun parantamisen teeman kanssa jatkuu edelleen. Valtakunnallinen kirkonkirjojen ja perhelehtien digitointiprojekti on kaiken kaikkiaan merkinnyt keskusrekisterille – kuten muillekin maamme evankelis-luterilaisille seurakunnille ja keskusrekistereille – todellista siirtymää sähköisen tiedon aikaan. Ajan myötä selvinnee, miten KirDi valtakunnallisessa käytössä toimii ja miten yhtenäisyyden sekä asiakaspalvelun sujuvoittamisen teemat todellisuudessa toteutuvat.

Tutkimuksessa jäi avoimeksi se, miten tämän uuden sähköisen kirkonkirja-aineistojen arkiston säilyvyydestä aiotaan tulevaisuudessa huolehtia. Olisi myös kiinnostavaa selvittää, aiotaanko KirjuriDigin aineistoja mahdollisesti myöhemmin vapauttaa sukututkijoiden käyttöön, sitä mukaa kun aineistojen arkaluonteisia tietoja koskeva salassapitoaika umpeutuu? Tässä projektissa digitointi suoritettiin ainoastaan seurakuntien ja keskusrekisterien omia viranomaistarpeita ajatellen, joten sukututkijat eivät ainakaan vielä pääse uudesta sähköisestä arkistosta nauttimaan. Näin mittavan digitointityön tuloksista soisi sukututkijoidenkin pääsevän osallisiksi, ja avaamalla sähköinen arkisto tietyltä ajanjaksolta saataisiin samalla levitettyä tietoisuutta siitä, millaisia aineistoja seurakuntien arkistoissa on. Sähköisten arkistojen herättämiä eettisiä kysymyksiä, joiden pohdintaa ei alkuperäislähteissäni näkynyt, olisi myös tarpeen tutkia.

Samoin epäselväksi jäi, aikooko Kirkkohallitus kohdistaa joitakin toimenpiteitä niille seurakunnille, jotka eivät saa digitointiaan tehtyä. KirDi ei voi toimia täydellisesti niin kauan kuin sieltä puuttuu joidenkin seurakuntien tietoja, mutta hyväksytäänkö KirDissä aukkoja näiden seurakuntien kohdalle? Tutkimuksen arvoista olisi lisäksi selvittää asiakaspalvelun parantamista asiakaspalautteiden kautta eli kysyä virkatodistuksia tilanneilta, miten he ovat asiakkaina KirDin kokeneet. Näiden teemojen ohella kiinnostavia jatkotutkimusaiheita olisi myös se, miten digitointiprojektit ovat muissa Suomen evankelis-luterilaisissa seurakunnissa sujuneet, ja tutkimusta voisi laajentaa myös tekemällä vertailua ortodoksisiiin seurakuntiin.

LÄHTEET

Julkaisematon alkuperäisaineisto

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Keskusrekisterin arkisto, Turku

- Yhteisen kirkkoneuvoston pöytäkirjat (YKN ptk) 2009-2013

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Keskusrekisterin arkisto, Turku

- Yhteisen kirkkovaltuuston pöytäkirjat (YKV ptk) 2013

Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä, Hallintoviraston arkisto, Turku

- Digiprojektin työryhmän pöytäkirjat (Digi ptk) 2008-2010, 0.15.1: 5

Muu kirjallinen alkuperäisaineisto

Kirkkohallitus

- Kirkkohallituksen yleiskirjeet (KKH Yk) 2002 ja 2008-2015
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content5D9D1>.
[haettu 4.3.2019]

Muistiinpanot

Muistiinpanot Veijo Koivulan arkistokoulutuksesta seurakunnan työntekijöille 14.-15.10.2015 Turussa. Muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Muistiinpanot Kirkkohallituksen järjestämiltä Kirjuri-päiviltä Vantaalla 12.-13.10.2016. Eeva Toivarin ja Kaisa Timosen esitelmät. Muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Muistiinpanot Kirkkohallituksen järjestämiltä Kirjuri-päiviltä Tampereella 25.-26.4.2018. Sanna Vuohelaisen ja Salla Tenkasen esitelmät. Muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Muistiinpanot Oulun seurakuntayhtymän keskusrekisterin johtaja Veijo Koivulan Tietojenluovutus ja salassapito –luennolta Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän toimitalolla 7.6.2017. Muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Sanomalehdet

Turun Sanomat 27.10.2015: ”Kirkonkirjoja yhä digitoimatta – satojentuhansien sivujen savotta”.

Turun Sanomat 6.3.2018: ”Sukututkijaa ajaa eräänlainen nälkä – Sari Ahonen löysi sukunsa punaisen langan”.

Turun Sanomat 25.12.2018: ”Kirkko puuhaa uutta palvelua, joka helpottaa perun-
kirjoituksen tekoa – tällä hetkellä valtakunnallisen sukuselvityksen saa vain Turussa”.

Tutkimuskirjallisuus

Agricola – Suomen humanistiverkko: *Ortodoksiset kirkonkirjat ja perhelehdet sähköisiksi*.

<http://agricola.utu.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=1564>
[haettu 14.2.2019]

Arkistolaitos: *Arkistolaitoksen suositus digitoinnin laatuksiteereiksi*.

<https://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/suosituksset/digikriteerit.pdf>
[haettu 14.2.2019]

Arkistolaitos: *Arkistowiki. Asiakirjahallinnan sanasto: Viranomaisarkisto*.

<http://wiki.narc.fi/arkistowiki/index.php/Viranomaisarkisto>
[haettu 14.2.2019]

Arkistolaitos: *SÄHKE2: Sähköisten asiakirjallisten tietojen käsittely, hallinta ja säilyttäminen*. Arkistolaitoksen määräys 19.12.2008.

[http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/maarayksetjaohjeet/normiteksti_](http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/maarayksetjaohjeet/normiteksti_suomi.pdf)
[suomi.pdf](http://www.arkisto.fi/uploads/normit/valtionhallinto/maarayksetjaohjeet/normiteksti_suomi.pdf)
[haettu 4.3.2019]

Arkistolaki. Sädöskokoelma 831/1994.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831>
[haettu 4.3.2019]

Bailey, Steve: *Taking the Road Less Travelled By: The Future of the Archive and Records Management Profession in the Digital Age*. Journal of the Society of Archivists. Volume 28, Issue 2, 2007. S. 117-124.

Bantin, Philip C.: *Understanding Data and Information Systems for Recordkeeping*. Facet, London 2008.

Bearman, David: *Moments of Risk: Identifying Threats to Electronic Records*. Archivaria 62, 2006. S. 15-46.

Cook, Terry: *Menneisyys on johdanto: arkistoajattelu vuodesta 1898 ja sen uusi paradigma*. S. 1-35. Toim. Pekka Henttonen. Tampereen yliopisto 2014. Alkuperäinen artikkeli ”What Is Past Is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898 And The Future Paradigm Shift”: Archivaria 43 (1997), s. 17-63.

Gadamer, Hans-Georg: *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suom. Ismo Nikander. 3. painos, 1. painos 2004. Vastapaino, Tallinna Raamatutrükikoda 2009. S. 29-39.

Happonen, Päivi: Sähköinen arkistointi. *Arkistokelpoinen – Seurakunnan arkisto-opas*. Toim. Erja Mesikämmen ja Leena-Maria Siivonen. Kirkkohallituksen julkaisuja 2007:1. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007. S. 45-48.

Henkilötietolaki. Säädöskokoelma 523/1999.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>
 [haettu 4.3.2019]

Hämäläinen, Anitta: *Henkilötietolaki. Arkistot kuntoon – Tieteellisten seurojen arkistokäsikirja / Arkivhandbok för de vetenskapliga samfundet*. Toim. Marja Pohjola ja Petra Hakala. Tieteellisten seurain valtuuskunta – Vetenskapliga samfundens delegation. Kirjapaino-Tryckeri: Ykkösoffset Oy, Vaasa 2003. S. 54-57.

Häyrinen, Ari: *Open Sourcing Digital Heritage: Digital Surrogates, Museums and Knowledge Management in the Age of Open Networks*. Jyväskylä Studies In Humanities. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2012. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/40157>.

Hölttä, Tiina: *Digitoitujen kulttuuriperintöaineistojen tutkimuskäyttö ja tutkijat*. Pro gradu -tutkielma, Informaatiotieteiden yksikkö, Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media, Tampereen yliopisto 2016. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <http://tampub.uta.fi/handle/10024/98714>.

Järn, Sari: *Metatiedot pitkäaikaissäilytyksessä. Aton-projektiin liittyvä kartoitus*. Projektin julkaisu nro 4. Mikkelin Ammattikorkeakoulu, Informaatio ja mediatekniikan laitos. 30.9.2007.
<https://docplayer.fi/4358889-Metatiedot-pitkaaikaissailytyksessa.html>
 [haettu 4.3.2019]

Kirkkohallitus: *Digitoitavien kirkonkirja-aineistojen nimeämishjeet*.
<https://docplayer.fi/18040973-Digitointi-aloitetaan-vuodesta-1860-alkaen-kirjamuotoiset-kirkonkirjat-digitoidaan-perhelehtiin-asti.html>
 [haettu 3.3.2019]

Kirkkohallitus: *KITKE-hanke*.
<https://docplayer.fi/2493054-Kitke-hanke-inkeri-kranntila-rekisteripaallikko-kirkkohallitus.html>
 [haettu 2.3.2019]

Kirkkolaki. Säädöskokoelma 1054/1993.
<http://www.finlex.fi/fi/ajantasa/1993/19931054>
 [haettu 4.3.2019]

Korhonen, Rauno: *Suomen väestökirjanpidon historiaa*. Pandecta 1999, Lapin yliopistopaino, Rovaniemi 1999.

Korhonen, Rauno: *Sähköinen asiointi ja viestintä*. Teoksessa Oikeus tänään. Toim. Tomi Tuominen. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja C 62. Toinen, uudistettu painos. Rovaniemi 2014. S. 17-127.

Kranttila, Inkeri: Kirkonkirjojenpidossa kohti sähköistä arkistointia. *Arkistokelpoinen – Seurakunnan arkisto-opas*. Toim. Erja Mesikämmen ja Leena-Maria Siivonen. Kirkkohallituksen julkaisuja 2007:1. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007. S. 40-44.

Laasonen, Pentti: *Johannes Gezelius vanhempi ja suomalainen täysortodoksia*. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki 1977.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Säädöskokoelma 621/1999.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>
 [haettu 3.3.2019]

Lampela, Anssi: *Johdatus suomalaisen arkistokuvailun historiaan*. Informaatitieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto. Erillisteos. TRIM Research Reports 20, 2016. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <http://tampub.uta.fi/handle/10024/98693>.

Lybeck, Jari et al.: *Arkistot, yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitos, 2006.
 Saatavissa sähköisenä osoitteessa
https://www.arkisto.fi/uploads/Julkaisut/oppaat/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf.

Markus, M. Lynne & Keil, Mark: *If We Build It, They Will Come: Designing Information Systems That People Want to Use*. Sloan Management Review. Volume 35, Issue 4, 1994. S. 11-25.

Mesikämmen, Erja & Siivonen, Leena-Maria: Johdanto. *Arkistokelpoinen – Seurakunnan arkisto-opas*. Toim. Erja Mesikämmen ja Leena-Maria Siivonen. Kirkkohallituksen julkaisuja 2007:1. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007. S. 6-8.

Minilex: *Neuvottelumenettely*.
<https://www.minilex.fi/a/neuvottelumenettely-poikkeuksena-kilpailuttamisvelvollisuudesta>
 [haettu 12.2.2019]

Niemelä, Jari: *Kristinopin merkinnöistä väestörekisteriksi. Kirkollinen väestökirjanpito Turun hiippakunnassa 1600-luvulta 1820-luvulle esimerkkialueena Porin rovastikunta*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 22. Turku 1991.

Ojala, Jukka: Sähköiset aineistot ja arkistointi. *Arkistot kuntoon. Tieteellisten seurojen arkistokäsikirja – Arkivhandbok för de vetenskapliga samfunden*. Toim. Marja Pohjola ja Petra Hakala. Tieteellisten seurain valtuuskunta – Vetenskapliga samfundens delegation. Ykkösoffset Oy, Vaasa 2003. S. 61–68.

Peltola, Tiina: *Arkistotyön muutos ja muutoksen kokeminen 1970-luvulta 2000-luvun alkuun. Tapaustutkimus arkistomassoista, teknistymisestä ja asiantuntijuudesta*. Acta Universitatis Tamperensis 2092. Tampere University Press, Tampere 2015. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <https://tampub.uta.fi/handle/10024/97951>.

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *Kirjuri-järjestelmällä palvellaan koko maassa*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content526C72>
 [haettu 3.3.2019]

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *Kirkkohallitus*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentB0A32>
 [haettu 14.2.2019]

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *KIRKKO-verkko*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2A0FEE>
 [haettu 2.3.2019]

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *Kirkon keskusrahasto*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=ContentAA556>
 [haettu 11.2.2019]

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *Salassapito perustuu julkisuuslakiin*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content47F6ED>
 [haettu 4.3.2019]

Sakasti.evl.fi – Suomen ev.lut. kirkko: *Seurakuntien arkistonmuodostussuunnitelma ja vanhat arkistosäännöt*.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content433A19>
 [haettu 4.3.2019]

Stevenson, Jane: *The Online Archivist: A Positive Approach to the Digital Information Age. What Are Archives? Cultural and Theoretical Perspectives*. Toim. Louise Craven. 2008. S. 89-106.

Tala, Yrjö: *Aika purkaa ja rakentaa. Väestökirjanpidon siirto kirkolta valtiolle Ruotsissa*. Kirkon tutkimuskeskus, Sarja C Nro 54, Tampere 1996.

Toivonen, Juha: ”*Siihen kuuluu kaikki.*” *Arkistotietopalvelun työnkuva ja tietämys kaupunkien keskusarkistoissa*. Pro gradu -tutkielma, Informaatiotieteiden yksikkö, Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Tampereen yliopisto, 2016. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <https://tampub.uta.fi/handle/10024/99097>.

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Hallintovirasto huolehtii yhtymän hallinnosta ja taloudesta*.
<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/hallintovirasto>
 [haettu 13.2.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Keskusrekisteri palvelee seurakuntalaisia ja seurakuntia*.
<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/keskusrekisteri>
 [haettu 3.3.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Seurakuntien kirkonkirjoista apu sukututkimuksen tekemiseen*.
<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/sukututkimus>
 [haettu 4.3.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Tuomiokirkko-seurakunnasta seurakuntayhtymäksi.*

<https://www.turunseurakunnat.fi/infi-ja-asiointi/yleistietoa-seurakuntayhtymasta/seurakuntayhtymän-historia>
[haettu 3.3.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Virkatodistusten ja sukuselvitysten tilaaminen.*

<https://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/virkatodistukset-ja-sukuselvitykset>
[haettu 14.2.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Yhteinen kirkkoneuvosto valmistele ja toteuttaa päätöksiä.*

<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/hallinto-ja-paatoksenteko/yhteinen-kirkkoneuvosto>
[haettu 14.2.2019]

Turun ja Kaarinan seurakunnat, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymä: *Ylintä päätösvaltaa käyttää yhteinen kirkkovaltuusto*

<http://www.turunseurakunnat.fi/info-ja-asiointi/hallinto-ja-paatoksenteko/yhteinen-kirkkovaltuusto>
[haettu 14.2.2019]

Viikki, Raimo: Kirkolliset asiakirjat. *Suomen historian asiakirjalähteet.* Toim. Eljas Orrman ja Elisa Pispala. Kansallisarkisto ja WSOY, Porvoo 1994. S. 169-195.

Wilhelmsson, Suvi: *Asiakirjahallinnan ammattietiikka ja eettiset ongelmat.* Pro gradu -tutkielma, Informaatitieteiden yksikkö, Informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Tampereen yliopisto, 2014. Saatavissa sähköisenä osoitteessa <https://tampub.uta.fi/handle/10024/96305>.

Yeo, Geoffrey: *Trust And Context In Cyberspace.* Archives and Records 34:2, 2013. S. 214-234.